

*Latvijas Bibliotekāru biedrība
Latvijas Nacionālā bibliotēka*

**LATVIJAS PAGASTU
BIBLIOTEKĀRU KONGRESS**

**"PAGASTA BIBLIOTĒKA
20.GADSIMTA BEIGĀS"**

16.04.1997-17.04.1997

Latvija, Jūrmala

MATERIĀLI

Rīga, 1998

99-3
L 267

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

L
0

*Latvijas Bibliotekāru biedrība
Latvijas Nacionālā bibliotēka*

**LATVIJAS PAGASTU
BIBLIOTEKĀRU KONGRESS**

**“PAGASTA BIBLIOTĒKA
20.GADSIMTA BEIGĀS”**

16.04.1997-17.04.1997

Latvija, Jūrmala

MATERIĀLI

Rīga, 1998

UDK 31(474.3): 02+02(063)(082)
Pa 079

99- 5.847
030 404 5955

KONGRESU ATBALSTA

Latvijas Republikas Kultūras ministrija

Sorosa fonds - Latvija

KONGRESU ORGANIZĒ

Latvijas Bibliotekāru biedrība
Latvijas Nacionālā bibliotēka:

R. Vāgnera iela 4
Rīga, LV-1050, Latvija
Tālr.: (371) 7225582, 7210064
Fakss: (371) 7225582
E-pasts: <lnbpn@lnbpn.org.lv>

ORGANIZĀCIJAS KOMITEJA:

Inta Brantevica, Latvijas Nacionālās bibliotēkas Saimnieciskā dienesta vadītāja
Iveta Gudakovska, Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Bibliotēkzinātnes
un informācijas katedras docētāja
Silvija Linīna, Latvijas Bibliotekāru biedrības prezidente
Anna Maulīna, Latvijas Nacionālās bibliotēkas Pētniecības nodaļas vadītāja
Vija Nagle, Talsu rajona Centrālās bibliotēkas direktore
Sandra Ozoliņa, Latvijas Nacionālās bibliotēkas direktora vietniece
Gunta Romanovska, Cēsu rajona Centrālās bibliotēkas metodiste
Ilizana Rudene, Rīgas pilsētas Centrālās bibliotēkas Bibliotēku dienesta vadītāja
Inta Sallinene, Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku dienesta galvenā
bibliotekāre
Baiba Tormane, Bauskas rajona bērnu bibliotēkas direktore
Jānis Turlajs, Latvijas Republikas Kultūras ministrijas vecākais referents
Ligita Zadvinska, Ogres rajona kultūras nama direktore

PROGRAMMA

16.04.1997, TREŠDIENA

Līdz 12.00

Delegātu iebraukšana

12.00-13.00

Dalībnieku reģistrācija; kafija

13.00-13.30

KONGRESA ATKLĀŠANA

Silvija Liniņa, Latvijas Bibliotekāru biedrības prezidente
Andris Vilks, Latvijas Nacionālās bibliotēkas direktors
Rihards Pīks, Latvijas Republikas Kultūras ministrs
Dzintars Ābiķis, Latvijas Republikas Saeimas Izglītības,
 kultūras un zinātnes komisijas priekšsēdētājs
Ligita Začeste, Latvijas Pašvaldību savienības
 priekšsēdētāja vietniece

13.30-15.00

1.SESIJA: BIBLIOTĒKAS RĪTAUSMAS GAIDĀS

(vada **Laima Lupiķe**, Gulbenes bibliotēka)

Bibliotekārā situācija Latvijas laukos

Gunta Zingberga, Kuldīgas rajona Īvandes pagasta
 bibliotēka

Mega Krūziņa, Bauskas rajona Vecumnieku pagasta
 Misas bibliotēka

Dzidra Matīsa, Gulbenes rajona Galgauskas pagasta
 bibliotēka

Rīta Džeriņa, Preiļu rajona Aizkalnes pagasta bibliotēka

Ināra Bataraga, Preiļu rajona Galvenā bibliotēka

Inga Grinberga, Jēkabpils rajona Centrālā bibliotēka

15.00-16.00

PUSDIENU PĀRTRAUKUMS

2.SESIJA: PAŠVALDĪBAS UN KULTŪRVIDE

(vada **Silvija Liniņa** un **Gaida Krūze**)

- 16.00-16.20 **Pašvaldību reforma Latvijā**
Arvīds Pilēģis, Latvijas Republikas Vides
aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
- 16.20-16.40 **Bibliotēkas pašvaldību reformas kontekstā**
Jānis Turlajs, Latvijas Republikas Kultūras
ministrija **Pašvaldības un bibliotēkas**
- 16.40-16.55 **Gaida Krūze**, Talsu rajona Ģibuļu pagasta padome
16.55-17.10 **Valentīna Brice**, Preiļu rajona padome
- 17.10-17.25 PĀRTRAUKUMS
- 17.25-18.00 **Pašvaldību bibliotēkas Somijā**
Kristina Virtanena, Helsinku publiskā bibliotēka
- 18.00-19.00 **DISKUSIJA "BIBLIOTĒKA UN PAŠVALDĪBA"**
- 19.30 SVINĪGAS VAKARIŅAS

17.04.1997, CETURTDIENA

- 8.00-9.00 BROKASTIS
- 9.00-10.15 **3.SESIJA: PAGASTA BIBLIOTĒKA SOCIOLOĢISKĀ
SPOGULĪ**
(vada **Anna Mauliņa**)
- Bibliotēka pagasta dzīvē**
Ingrīda Kalinka, Latvijas Nacionālā bibliotēka
Bibliotekārs pagasta kultūrvidē
Silvija Linīņa, Latvijas Nacionālā bibliotēka
Lasītājs un lasīšana biznesa laukumā
Anna Mauliņa, Latvijas Nacionālā bibliotēka
Bibliotēku fondi lasītāja un bibliotekāra skatījumā
Aina Štrāle, Latvijas Nacionālā bibliotēka
Dzīves limenis, politiskā orientācija un bibliotēka
Līta Hofmane, Latvijas Nacionālā bibliotēka

Daiga Riekstiņa, Latvijas Nacionālā bibliotēka

10.45-11.20

DISKUSIJA

11.20-11.40

KAFIJAS PĀRTRAUKUMS

11.40-12.00

**Publisko bibliotēku datorizācija: stāvoklis un
perspektīvas** Arts Klints, SIA ALISE

12.00-13.00

**Tikšanās ar rakstnieku Zigmundu Skujiņu un
grāmatizdevēju Māri Ozoliņu**

14.00

KONGRESA NOSLĒGUMS

**Pagastu bibliotekāru kongresa aicinājuma
pieņemšana**

SATURS

Priekšvārds.....	8
------------------	---

1.SESIJA: BIBLIOTĒKAS RĪTAUSMAS GAIDĀS

Mega Krūziņa. Ieskats Vecumnieku pagasta Mīsas bibliotēkas ikdienā.....	9
--	---

Gunta Zingberga. Īvandes bibliotēka – jaunākā valstī.....	13
--	----

Dzidra Matīsa. Pagasta un skolas bibliotēkas apvienošanās.....	15
---	----

Rita Džeriņa. "Uz kuriem tas mūsu vezums kust".....	17
--	----

Inga Grīnberga. Bibliotēkārā situācija Jēkabpils rajonā.....	19
---	----

Ināra Bataraga. Tautas bibliotēkas Preiļu rajonā.....	23
--	----

2.SESIJA: PAŠVALDĪBAS UN KULTŪRVIDE

Jānis Turlajs. Bibliotēkas pašvaldību reformas kontekstā.....	26
--	----

Gaida Krūze. Pašvaldības loma kultūrvides sakārtošanā Talsu rajona Ģibuļu pagastā.....	35
---	----

Valentīna Brice. Pašvaldības un bibliotēku sadarbība Preiļu rajonā.....	38
--	----

3.SESIJA: PAGASTA BIBLIOTĒKA SOCIOLOĢISKĀ SPOGULĪ. PĒTĪJUMA "PAGASTA BIBLIOTĒKA 20.GADSIMTA BEIGĀS" REZULTĀTI.

Ingrīda Kalinka. Bibliotēka pagasta
dzīvē.....40

Anna Mauliņa. Lasītājs, lasīšana un bibliotēka biznesa
laikmetā.....49

Aina Štrāle. Bibliotēku fondi lasītāja un bibliotekāra
skatījumā.....55

Līta Hofmane. Dzīves limenis, politiskā orientācija un
bibliotēka.....58

Daiga Riekstiņa. Latvijas tautas bibliotēkas
1996.gadā.....65

PIELIKUMS.

Ingrīda Kalinka. Socioloģiskā pētījuma
"Latvijas bibliotēka 20.gadsimta beigās"
1.kārtas "Pagasta bibliotēka 20.gadsimta beigās"
datu tabulas.....69

PRIEKŠVĀRDS

16. un 17.aprīli Jūrmalā, "Marienbādē", notika Latvijas pagastu bibliotekāru pirmais kongress, ko organizēja Latvijas Bibliotekāru biedrība un Latvijas Nacionālā bibliotēka ar LR Kultūras ministrijas un Sorosa fonda-Latvija finansiālo atbalstu. Tajā piedalījās vairāk nekā 150 bibliotekāri, pašvaldību pārstāvji, kā arī citi interesenti. Pirmo reizi Latvijas bibliotēku un sabiedrības uzmanības centrā bija vismazākā grāmatu krātuve - no Kolkasraga sūrajiem vējiem līdz Zilupes piemirkušajām debesīm. Kongresā tika nolasīti 23 referāti un ziņojumi par dažādām pagastu bibliotēku un pašvaldību problēmām.

Administratīvi teritoriālās reformas priekšvakarā 1997.gada pirmajā pusē - Latvijā bija 489 pagasti, kuros darbojās 733 bibliotēkas. Neviens nezina, cik pagastu un cik bibliotēku paliks pēc reformas (Lietuvā pēc līdzīgas reformas tika slēgtas 120 bibliotēkas).

Kāda tad ir pagasta bibliotēka Latvijā 20.gadsimta beigās un administratīvās reformas priekšvakarā? Vai tā ir garīgās dzīves centrs? Vai ir stipra un neatkarīga? Vai sniedz patvērumu sirdij un prātam? Bet varbūt ir tā kā teica Rita Džeriņa no Aizkalnes "kā vecs drēbju skapis, kurā visas kleitas novalkātas...".

Ieskatu pagastu bibliotēku ikdienā sniedz konkrētā socioloģiskā pētījuma "Latvijas bibliotēka 20.gadsimta beigās" pirmā kārtā "Pagasta bibliotēka 20.gadsimta beigās", ko ar Kultūras ministrijas materiālu atbalstu veica Latvijas Nacionālā bibliotēka sadarbībā ar Latvijas Bibliotekāru biedrību un Latvijas Universitāti.

Kongresa materiālu krājumā iekļauti interesantākie referāti un ziņojumi (daži saīsināti), pamatā saglabājot autoru stilu. Par sniegto faktu pareizību atbild autori.

1.SESIJA: BIBLIOTĒKAS RĪTAUSMAS GAIDĀS

Mega Krūziņa

Vecumnieku pagasta

Misas bibliotēka

IESKATS VECUMNIEKU PAGASTA MISAS BIBLIOTĒKAS IKDIENĀ

Bauskas rajona Vecumnieku pagasta Misas bibliotēkas vēsture nav gara. Tā izveidota Misas kūdras fabrikas ciemata teritorijā kā arodbiedrības bibliotēka, bet 1984.gadā iekļauta rajona centralizētajā bibliotēku sistēmā. Ar šo gadu sākās fondu sistematiska komplektēšana, kas ļāva aktivizēt un uzlabot bibliotēkas darbu.

Misas kūdras fabrikas ciemats ir jauns. Tā vēsture aizsākās sešdesmitajos gados. Tas atrodas 9 kilometrus no Vecumnieku pagasta centra. Atmosfērā sākumā šeit savā lauku mājā no nedraugiem patvērumu meklēja Marina Kosteņecka. Pēc viņas scenārija Laima Žurgina ir uzņēmusi filmu par ciematu.

Ciematā ir vidusskola, kurā mācās 307 skolēni un strādā 38 skolotāji, darbojas bērnudārzs, medpunkts, tautas nams, grāmatnīca, 3 veikali un vietējā televīzija, kuru izmanto arī bibliotēkas pasākumu reklamai.

Kūdras fabrikas darba spēku savulaik vervēja no visām bijušajām padomju republikām. Šeit dzīvo latvieši, igauņi, lietuvieši, baltkrievi, ukraiņi, krievi, tatāri, jakuti, marieši, kopā 1300 iedzīvotāji. Arī lasītāju sastāvs bibliotēkā ir raibs. Ciematā ir augsts bezdarba līmenis, daudz nelabvēlīgu ģimeņu.

Bibliotēka atrodas ciemata centrā, tautas namā. Apstākļi lasītājiem ir labi. Noslēdzot 1996.gadu, bibliotēkas fondā bija 12

tūkstoši vienību, gada laikā fondā ienākuši 255 iespieddarbi. Lasītāju rīcībā ir 6 laikraksti un 16 žurnāli. Bibliotēku apmeklē 446 lasītāji, literatūras izsniegums sastāda 21,338, apmeklējumu skaits 5910, apmeklētība - 13,2, lasāmība - 47, fonda apgrozība - 1,77, grāmatu skaits uz vienu lasītāju - 26,7, bet jaunieguvumu skaits uz 1 lasītāju 1996.gadā bija tikai 0,56.

Sabiedrisko parmaiņu gados bibliotēkas uzdevumu apjoms ir ievērojami paplašinājies. Galvenā vērība tiek veltīta klasiskajiem bibliotēku uzdevumiem: kultūrai un izglītībai, vajaspriekam un atpūtai, informācijas sniegšanai.

Informācijas sniegšana ieguvusi daudz praktiskāku ievirzi: bibliotēkā pieejamas ziņas par darba piedāvājumiem, zemes lietām. Bieži nepieciešamās informācijas iegūšanai tiek izmantota rajona Centrālās bibliotēkas (RCB) palīdzība.

Bibliotēkas darbā vienlīdz nozīmīgu vietu ieņem pieaugušo un bērnu bibliotēkārā apkalpošana. Skolā notiek bibliotēkārās stundas visām klasēm: jaunākajām - pasaku stundas, vecākajām - bibliogrāfisko zināšanu pamati. Jauno grāmatu sarakstus saņem gan skolotāji, gan skolēni.

Bibliotēkas lasītājiem un pārejiem iedzīvotājiem organizēti dažādi pasākumi. Tai skaitā tikšanās ar rakstniekiem, publicistiem, māksliniekiem.

Bibliotēkā darbojas bībeles studiju pulciņš.

Pēdējos gados audzis lasītāju pieprasījums pēc literatūras angļu valodā. Daļa lasītāju lasa tikai periodiku.

Bibliotēkai ir labs kontakts ar skolu, tautas namu un bērnu dārzu. Palīgu pulciņš lasītājiem pienes grāmatas mājās, kā arī palīdz darbā ar kavētājiem. Bibliotēkai ir stabila vieta ciemata dzīvē.

Analizējot bērnu lasīšanas intereses, saskatāmas interesantas sakarības, piemēram, krievvalodīgo skolu audzēkņu lielā interese par Otro pasaules karu jeb Lielo Tēvijas karu, Staļingradas kaujām un tamlīdzīgi. Nav intereses par pārmaiņas virzošiem spēkiem - disidentiem: Visocki, Pasternaku un citiem disidentiem. Šķiet, ka mācību programmās pēdējos gados nekas nav mainījies. Pieprasījums pēc latviešu autoru darbiem aprobežojas ar Ilzes Indrānes "Lazdu laipu", Annas Sakses "Pasakām par ziediem", retāk - ar Jāņa Jaunsudrabiņa "Balto grāmatu". Tas liecina par skolu mācību programmu neatbilstību šodienai.

Bibliotekārei vienmēr jābūt gatavai sarunām ar visdažādākā līmeņa lasītājiem par visdažādākajām tēmām. Cenšos papildināt savas zināšanas individuāli, esmu piedalījies RCB organizētajos mācību pasākumos, kuros līdzās profesionālajiem darba jautājumiem atzinīgi jāvērtē vispārizglītojošas tēmas, piemēram, par jaunāko latviešu literatūru, saskarsmes psiholoģiju.

Fondu komplektēšanu veic gan RCB, gan paši pagastu bibliotēku vadītāji. Ikmēneša semināru nodarbībās tiek sniegts jaunieguvumu apskats, pagastu bibliotēku vadītāji pasūtījuma veidlapās atzīmē nepieciešamo literatūru. Līdzekļus grāmatu iegādei piešķir gan rajona, gan pagasta padome, preses izdevumiem - pagasts.

Jauno izdevumu ir maz: nepietiek rokasgrāmatu, enciklopēdiju, uzziņu izdevumu, filozofiska un psiholoģiska satura grāmatu, jaunāko daiļliteratūras izdevumu. Pēc daudzām bibliotēkas grāmatām veidojas rinda.

Tiek izmantotas dažādas fonda papildināšanas iespējas. Bibliotēka saņēmusi dāvinājumus no iedzīvotājiem. Lasītāju grupa

par savu naudu bibliotēkai ik gadu iegādājas pieprasīto modes žurnālu "Verena". Grāmatas bibliotēkai dāvinājušas dažas izdevniecības, īpaši dāsna bijusi "Undas" īpašniece, novadniece Dzintra Šulce, vērtīgi bija arī Kultūras fonda un citi dāvinājumi.

Bibliotēkā turpinās fonda attīrīšana no padomju perioda ideoloģijas pārsātinātajiem darbiem.

Pārņemot pagasta bibliotēkas savā pārziņā, Vecumnieku pagasta padome pārdomāti, iespēju robežās piešķir nepieciešamos līdzekļus grāmatu un preses iegādei, kā arī noteica bibliotēku vadītāju algas. Papildus piešķirtajiem pagasta līdzekļiem grāmatu iegādei 100 Ls piešķir arī rajona padome.

Domājot par nākotni, aktuāla ir bibliotēku datorizācija. Pagaidām uz to raugāties kā tālu sapni.

Šodien bibliotēkā strādāt ir interesantāk - nav jāizjūt ideoloģiskais spiediens, bibliotēka kļuvusi par informācijas centru, pie tam bezmaksas.

Kā es - bibliotekāre - izjūtu savu misiju? Laukos, atšķirībā no pilsētu bibliotēkām, ir savas īpatnības - ciešs kontakts ar lasītājiem, visi saistīti ar vietējiem notikumiem, nereti cilvēki nāk ar lūgumu palīdzēt uzrakstīt iesniegumu, vēstuli, cits nāk izsūdzēt bēdas vai atbrīvoties no stresa. Cenšos palīdzēt ikvienam bibliotēkā ienākušam cilvēkam.

Bibliotēka man dod spēku un prieku meklēt, palīdzēt, atrast, nebūt pesimistei. Ticu, ka pašreizējās grūtības mūsu darbā ir pārejošas. Attīstoties un veidojoties labvēlīgākiem procesiem sabiedrībā, arī pagastu bibliotēku dzīvē viss veidosies uz labu.

Gunta Zingberga

Kuldīgas rajona
Īvandes pagasta bibliotēka

ĪVANDES BIBLIOTĒKA - JAUNĀKĀ VALSTĪ

Pārstāvu Kuldīgas rajona Īvandes pagasta bibliotēku - jaunāko republikā, kura oficiāli savu darbību sāka 1996.gada sākumā.

Īvande ir neliels pagasts, kas pārdzīvojis vairākas reformas un tikai 1992.gada 1.jūlijā atkal ieguvis patstāvīga pagasta statusu. Īvandes pagasta ļaudis jau izsenis ir bijuši diezgan aktīvi kultūras darbinieki, taču pagastu apvienošana septiņdesmitajos gados radīja kultūras sabrukumu. Nedarbojās vairs ne kultūras nams, ne skola, ne bibliotēka, bet, kā zināms, šīs iestādes ir lauku kultūras centri. Taču mūsu puses ļaudis vēl bija saglabājuši tieksmi pēc kultūras, un tāpēc 1995.gadā pielika visas pūles, lai atjaunotu bibliotēku. Liels paldies jāsaka Kuldīgas un Rumbas bibliotēkām, kā arī citiem, kas dāvināja grāmatas. Īvandes pagasta padome 1995. un 1996.gadā grāmatu iegādei piešķīrusi 825 latus. Bibliotēka regulāri abonē 16 žurnālus un laikrakstus. Šogad jaunās grāmatas iegādātas par apmēram 100 latiem. Pašreiz bibliotēkā ir 3340 grāmatas.

Bibliotēkas nepieciešamību apliecina tas, ka no 450 pagasta iedzīvotājiem 130 ir reģistrētie bibliotēkas lasītāji. Faktiski to ir 2 - 3 reizes vairāk, jo parasti pēc grāmatām ierodas viens no ģimenes, bet lasa visa ģimene un vēl kaimiņi. Bibliotēka nepieciešama īpaši šobrīd, kad lauku cilvēks nespēj atlicināt naudu dārgajām grāmatām. Jaunās grāmatas, kaut arī kopsummā iegādātas par apmēram 1000 latiem, bibliotēkas plauktos praktiski nav redzamas. Tās ceļo no rokas rokā. Reizēm pieprasījums tiek reģistrēts rindas kārtībā.

Grāmatas lasa visi 1993.gadā atjaunotās Īvandes sākumskolas skolēni. Vienreiz gadā rīkojam bērnu dzejas pēcpusdienu. Kopā ar skoliņu gatavojam pasākumus dažādiem gadskārtu svētkiem, kuros aicinām piedalīties arī pagasta iedzīvotājus.

Mūsu pagasts ir rakstnieka Mārtiņa Kalndruvas dzimtais novads. Viņš savos darbos ir attēlojis mūsu puses vienkāršo ļaužu dzīvi un dabu ar izjustu mīlestību. 1996.gada 9.novembrī, rakstnieka 80.dzimšanas dienā, kopā ar pagasta padomi atklājām piemiņas akmeni, kurā iegravēti paša Mārtiņa Kalndruvas mūža pēdējos mēnešos sacītie vārdi: "Turiet prātā un mīliet Īvandi, kā es to vienmēr esmu sirdī un prātā turējis." Rakstniekam veltījām piemiņas

vakaru, kurā piedalījās viņa cienītāju kopa no Ventspils un tuvākie radnieki.

Šogad sākām organizēt iedzīvotāju izglītošanu kopā ar Kuldīgas pieaugušo izglītības centru. Īpašu atsaucību guva psiholoģijas nodarbības, kurās centāmiem tuvāk iepazīt savu raksturu un pārzināt ķermeni. Apmeklētāji izteicās atzinīgi, jo tās deva iespēju gan tikt galā ar sevi grūtos brīžos, gan arī sastapties un kopīgi risināt problēmas. Mācāmiem kārtot ziedus, noformēt telpas un radīt svētķu sajūtu savās ģimenēs dažādos svētkos.

Nākotnē ceram organizēt dažādus literārus pasākumus. Pagasta padome 1997.gadā vēl apsolījusi piešķirt vismaz 300 latus grāmatu iegādei.

Pašreiz galvenā problēma, kas satrauc gan bibliotēku darbiniekus, gan lasītājus, ir teritoriālā reforma. Īpaši to izjūtam mēs, kas šādas apvienošanas jau esam pieredzējuši. Būtu ļoti žēl, ja atkal tiktu iznīcināts viss atjaunotais. Ja apvienos pagastus, atkal zaudēs mazās kultūras iestādes. Tas atņems iespēju lauku cilvēkiem lasīt grāmatas, jo to iegādei naudas nepietiek un līdz tālajiem centriem daudziem nebūs iespēju nokļūt. Dzīvojam ar cerību, ka varbūt tomēr valdība uzklausi lauku cilvēku vajadzības un saprātīs, ka iedzīvotājiem mazie pagasti ir nepieciešami. Mārtiņa Kalndruvas atmiņu stāstos redzam, ka 1924.gadā Īvandes pagastā bijusi gan skola, gan bibliotēka, un cilvēki tiekušies pēc gara gaismas un grāmatām kā gardumu pilnām vācelēm.

Novēlu visiem, lai grāmatas būtu kā liels tīkojams gardums, no kura negribas atteikties un lai pietiktu izturības un varas iestāžu izpratnes šo gara gaismu neliegt arī ikvienā lauku nostūrī.

Dzidra Matīsa

Gulbenes rajona

Galgauskas pagasta bibliotēka

PAGASTA UN SKOLAS BIBLIOTĒKAS APVIEŅOŠANĀS

Lai runātu par bibliotēku nākotni, jāatskatās uz aizvadītajiem gadiem. Strādāju Galgauskas pagasta bibliotēkā jau 35 gadus. Tā ir mana pirmā un vienīgā darba vieta. Šeit pavadīti grūti, bet skaisti gadi. Nomainījušās lasītāju paaudzes. Kādi gan politisko kampaņu vilņi nav vēlušies pāri! Ir propagandēta kukurūza un sasniegumi kosmosā, kā arī pirmindas pieredze. Cik daudz spēku patērēts cildinot komunistu idejas, dažādu kongresu un plēnumu materiālus! Tā varētu turpināt vēl un vēl. Un kur tad vēl mūsu teksta atskaite - veseli romāni, kuru uzrakstīšanai bija nepieciešams daudz laika, bet jēga maza. Labi, ka uz to visu var atskatīties ar smaidu. Tas laiks bija laba dzīves skola, nekad neaizmirstot, ka galvenais ir bibliotēkas lasītājs.

Īpašs gaismas brīdis Galgauskas pagasta bibliotēkai bija 1995.gada vasara, kad, pateicoties pagasta pašvaldības priekšsēdētājas Irēnas Biezās enerģijai un uzņēmībai, izdevās pabeigt administratīvo ēku, kurā 135 km² tika atvēlēti bibliotēkai. Ēkā ir izvietotas: pagasta pašvaldība, bibliotēka, bērnudārzs, feldšeru - vecmāšu punkts, zobārsta kabinets. Pārceļot bibliotēku jaunajās telpās, pagasta pašvaldība ierosināja apvienot skolas un pagasta bibliotēku, jo jaunā ēka atrodas aptuveni 50 m attālumā no skolas. Darbs skolas bibliotēkā man nebija svešs, jo 80.gados amatu apvienošanas kārtībā tur nostrādāju 5 gadus, pārvēršot skolas grāmatu noliktavu par bibliotēku ar atbilstošu un pareizu grāmatu kārtojumu, katalogiem. Sadarbība ar skolu vienmēr ir bijusi laba, pagasta bibliotēka ir palīdzējusi skolai nepieciešamās literatūras sagādāšanā.

Ko ieguvām apvienojoties? Nedublējas grāmatu komplektēšana, arī periodikas pasūtīšana, ietaupījām līdzekļus un tos koncentrējām vienai bibliotēkai. Pagasta bibliotēkas fondā ieplūst arī grāmatas par valsts subsīdiju līdzekļiem, ko piešķir skolām gan mācību, gan metodiskās literatūras iegādei. Par mācību grāmatu iegādi rūpējas skolas mācību pārzine. Pārējo nepieciešamo literatūru komplektējam kopā ar priekšmetu skolotājiem, izmantojot izdevniecību informatīvos materiālus. Bibliotēkā darba slodze ir gandrīz divkāršojusies.

Bibliotēka strādā no pulksten 8.00 līdz 17.00. Tādējādi skolēniem un skolotājiem ir iespējams jau līdz stundu sākumam sameklēt vajadzīgo literatūru.

Galgauskas pagastam ir bagāta kultūrvēsture. Teātra pulciņš Galgauskā dibināts jau 1870.gadā skolotāja Pētera Biezā vadībā. 1912.gadā pēc "Zelta zirga" izrādes saņemta arī dzejnieka Jāņa Raiņa atzinība. Turpinot mūsu senās tradīcijas 1989.gada decembrī bibliotēkā tika izveidots teātra draugu pulciņš, kas nolēma sniegt izrādes pagasta iedzīvotājiem. Vadību uzņēmos pati. Astoņos gados kolektīvs nostabilizējies. Iestudējam latviešu rakstnieku mazāk pazīstamās lugas. Šajā sakarā bieži izmantoju Latvijas Nacionālās bibliotēkas starpbibliotēku abonementu.

Atmodas laiks pavēris jaunas iespējas novadpētniecībā. Aizvadītajā gadā bibliotēka kopā ar pagasta pašvaldību un skolu iesaistījās pasākumā "Eiropas kultūras mantojums 1920. - 1940.gados", kā arī Latvijas radio raidījumā "Tēvu laipa šaizemē". Piedalīšanās šajos pasākumos lika vēlreiz pāršķirstīt pagasta kultūrvēstures lappuses.

Pēdējos gados ar pagasta pašvaldības atbalstu jūtami uzlabojies bibliotēkas finansiālais stāvoklis. Šajā gadā jau ir iegādātas grāmatas 230 latu apmērā. Pasūtīta periodika visam gadam par 460 latiem - 10 laikraksti, 24 žurnāli. Bibliotēka ieņēmusi stabilu vietu Galgauskas pagasta kultūras dzīves aprītē.

Patikami apzināties, ka šodien vairs nav nepieciešams pierādīt bibliotēkas nepieciešamību. Visiem skaidrs - bibliotēkai jābūt.

Rīta Džeriņa
Preiļu rajona
Aizkalnes pagasta
bibliotēka

UZ KURIENI TAS MŪSU VEZUMS KUST?

Latgaliešiem ir tāda paruna - "Kungs dūmoj, a kučers brauc"... Latgalietis aizvien cietis no mazvērtības apziņas, vēlēšanās iztapt laicīgām autoritātēm un arī pārējo novadu latviešiem, lai tiktu pieņemts un mīļots. Patiesība citi respektē tikai to, kas pietiekami ciena pats sevi un savu tēvu zemi.

Par sava novada pagatni esmu interesējusies Daugavpili, Latgales Pētniecības Institutā. Tur izveidota datu bāze "Latgales dati", kurā apkopoti un tiek glabāti galvenie, ar Latgali saistītie, dokumenti. Personāliju reģistrā atradu pazīstamu novadnieku uzvārdus.

Institutā bibliotēkā vienmēr atstāju jaunākos Aizkalnes pagasta padomes izdevuma "Jašupite" numurus. Jau otro gadu, ik ceturksni 400 eksemplāru lielā metienā, šī vietējā avīzīte tiek iespiesta Rēzeknē "Latgales drukā". Palīdzu to rediģēt, kā arī rakstu par pagasta vēsturi.

Jasmuižas pagasts par Aizkalni pārtapis saskaņā ar 1936.gada 9.decembra "Likumu par apriņķu un pašvaldību administratīvajām robežām, pašvaldību tiesību piešķiršanu ciemiem un par ciemu nosaukumiem". Interesanti, ko pagastam atnesīs jaunās reformas vēji?

Aleksandra Maldupa grāmatā "Apriņķu un pagastu apraksti", kas izdota 1937.gadā, teikts, ka Jasmuižā tajā laikā pastāvējusi bibliotēka ar 1020 sējumiem. Iedzīvotāju skaits Jasmuižas pagastā 1936.gadā reģistrēts - 6629. Sešdesmit gadus vēlāk, 1997.gada 1.janvārī esam tikai 835 iedzīvotāji. Toties grāmatu skaits bibliotēkā palielinājies, tagad to ir 10 tūkstoši.

1994.gadā no pašvaldības budžeta grāmatām un preseī saņemti 203 lati, 1995.gadā - 400, 1996.gadā - 500 lati. Lasītāju skaits šajos gados bibliotēkā bijis attiecīgi: 217, 234 un 205.

Pēdējos divus gadus pagasta pašvaldība varēja piešķirt grāmatu iegādei pietiekami daudz, bet uz priekšu neko nesola. Aizkalnes bibliotēkā pērn no centralizētajiem līdzekļiem nopirkas grāmatas par 15 latiem, no Preiļu rajona padomes līdzekļiem par 135 latiem. No pagasta budžeta grāmatu iegādei atvēlēti - 352 lati, preses abonēšanai - 131 lats.

**Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA**

99- 5.847

No Latvijas Nacionālās bibliotēkas saņemtas grāmatas par 3 latiem. Bija arī citi dāvinājumi par 6 latiem.

Bibliotēkas fondā ir 2,5 tūkstoši iespiedvienību krievu valodā, vairums no tām nākušas klāt 60. - 70.gados. Turpretī 90% no pagasta iedzīvotāju kopskaita ir latvieši, 6% - krievi un 4% - citu tautību cilvēki. Pēdējos gados daļļliteratūra krievu valodā praktiski netiek komplektēta. Pieprasītās grāmatas krievu valodā tiek vestas no RCB. Saskaņojot ar pagasta vadību, daļa no beletristikas krievu valodā tiek nodota tiem, kam tā vairāk noderētu. Tā pusotra simta nepieprasīto dublešu krievu valodā nogādājām Grīvas cietumā Daugavpili.

Sabiedriski politiskās literatūras fonds arī ir piedzīvojis lielu sijašanu un pārbidi no gada gadā. Ne velti divi plaukti nedēļu pirms pašvaldību vēlēšanām neizturēja - sašķiebās kā salnas ķerti kartupeļu laksti. Pagastam atkal lieli tēriņi.

No Aizkalnes pašvaldības puses vienmēr esmu uzklusīta ar izpratni. Ar pagasta padomes priekšsēdētāju "sadziedājāties" vēl Tautas Frontes laikos. Katru jauno grāmatu vedumu no Rīgas pārlūkojam kopīgi. Tiem deputātiem, kuri nemēdz iegriezties bibliotēkā, stāstu, ka bibliotēkā nepieciešams atjaunot fondu, jo šobrīd tur izskatās kā drēbju skapī - viss desmitām reižu pārcilāts, labākais novalkāts.

Salīdzinot ar tuvākiem kaimiņiem, Aizkalnes pagasta bibliotēka nevar sūdzēties par pašvaldības atbalstu. 1996.gadā no kopējā pašvaldības budžeta 6% līdzekļu tika piešķirti bibliotēkas uzturēšanai, grāmatu un periodikas iegādei. Tādejādi nepieciešamās literatūras iegādei uz vienu pagasta iedzīvotāju tika atvēlēti 54 santīmi.

Ar šo gadu mana bibliotekāres alga tiek rēķināta pēc 12. kategorijas - 60,50 latu. Līdz šim pēc 14. kategorijas sanāca 42,50 lati.

Pirms desmit gadiem es atnācu uz Aizkalnes bibliotēku ar neklātienē iegūto augstskolas diplomu. Pirms tam sešus gadus strādāju rajona laikraksta redakcijā.

Nobeigumā gribu aicināt: nekautrēsimies pavaicāt tiem, kas tos grožus rokā tur: "Uz kuriem tas mūsu vezums kust? Taču ne jau uz grāvi!"

Inga Grinberga
Jēkabpils rajona
Centrālā bibliotēka

BIBLIOTEKĀRĀ SITUĀCIJA JĒKABPILS RAJONĀ

Latvijas dienvidaustrumos starp Zemgali, Vidzemi un Latgali, robežojoties ar Lietuvu, atrodas Jēkabpils rajons - Augšzemes kultūrvēsturiskais novads.

Pirmās ziņas par Jēkabpili vēsta, ka 17.gadsimtā pie Salas muižas kroga atradusies apmetne, kuras attīstību veicināja Daugavas ūdensceļš. Vietējie iedzīvotāji bija veiksmīgi plostnieki un strūdenieki. Kurzemes hercogs Jēkabs 1670.gadā apmetnei piešķīra pilsētas tiesības un nosauca to par Jēkaba pilsētu.

1962.gadā apvienojot Jēkabpili ar Krustpili izveidotas tagadējās pilsētas robežas.

Jēkabpils rajonā dzīvo vairāk nekā 61000 iedzīvotāju. Bez Jēkabpils rajonā vēl ir divas pilsētas - Viesīte un Aknīste un 20 pagasti.

Rajona iedzīvotājus apkalpo 41 bibliotēka, no tām 8 pilsētu bibliotēkas, 4 bērnu, 4 pieaugušo un 33 pagastu bibliotēkas.

Rajona Centrālā bibliotēka veic galvenās bibliotēkas funkcijas un ir metodiskais centrs visām rajona bibliotēkām.

Lasītāju skaits rajonā, noslēdzot 1996.gadu, bija 11675 (+958) lasītāju, pagastu bibliotēkās 4737 (+354) lasītāju.

Pēdējos divos gados rajonā slēgtas divas pagastu bibliotēkas. Slēgšanas iemesls: saspringtā finansiālā situācija. Taču šo pagastu iedzīvotāji praktiski necieta, jo abos pagastos vēl atrodas pa vienai bibliotēkai.

No 33 pagastu bibliotēkām jurgī pēdējo 4 gadu laikā bijuši 14 bibliotēkām. Kur gan bibliotēkas šajos gados nav pārvietotas - uz bērnodārziem, dzīvokļiem, pagastmājām, pat uz kultūras nama zāles balkonu.

Naudas līdzekļi grāmatu pirkšanai un preses pasūtīšanai atkarīgi no pagastu rocības, arī no pagastu vecāko kultūras izpratnes. Līdzekļi, ko piešķir pašvaldību bibliotēkām ir ļoti dažādi. Vislielāko summu - 332 latus grāmatu iegādei 1996.gadā saņēma Ābeļu pagasta bibliotēka. To panāca aktīvākie bibliotēkas lasītāji, kuri devās uz pagasta valdi ar lūgumu palielināt naudas līdzekļus grāmatu iegādei.

Taču ne jau visām pagastu bibliotēkām tā veicies. Ir bibliotēkas, kurām dotā naudas summa nepārsniedz 40 latu.

Paldies jāsaka tiem pagastu vecākajiem, kuri ir sapratuši, ka bez viņu atbalsta un palīdzības bibliotēka nevar strādāt, tā var tikai eksistēt. Ja nav šī finansiālā atbalsta, bibliotēka nevar veikt savu galveno uzdevumu - nodrošināt lasītājus ar literatūru un nepieciešamo informāciju.

Bibliotekāram gandrīz puse no darba laika aiziet uzklausot cilvēkus, īpaši vecākos, kuri ir vientuļi. Vairums lasītāju uz bibliotēku nāk aprunāties par grūtajiem laikiem, uzzināt un pārrunāt pagastā notiekošo, jo pagasta centrs nereti atrodas tālu, cilvēkam tur ir sarežģīti nokļūt. Bibliotekāram reizēm jābūt kā pagastmājas darbiniekam. Domu apmaiņa nenotiek tikai par izlasīto, bet arī tiek pārrunāti jaunākie notikumi, tāpēc bibliotekāram jāpārzina ne tikai jaunākā literatūra, bet arī notiekošais politikā, ekonomikā, mākslā un citās nozarēs.

90.gadu sākumā lasītāju skaits bibliotēkās manāmi saruka. Šobrīd situācija mainījusies, jo pieaugot inflācijai, pieaugušas arī grāmatu un preses izdevumu cenas. Kritoties pirkjspējai, cilvēki aizvien biežāk iegriežas bibliotēkā. Liels pieprasījums ir pēc mācību un uzziņu literatūras.

Arī mūsu rajona bibliotēkās arvien vairāk lasītāju interesējas un pieprasa nozaru literatūru. Šos lasītājus pēc interesēm var iedalīt trīs grupās: studenti, kas pieprasa literatūru filozofijā, psiholoģijā, estētikā, kultūras vēsturē, pedagogijā, ekonomikā. Skolēni, kas interesējas par dabas zinībām, Latvijas vēsturi, ģeogrāfiju, datortehniku, literatūrzinātni, mākslu. Trešo grupu - praktiskus, firmu vadītājus, amatniekus piesaista lauksaimnieciskā rakstura literatūra, celtniecība, tehnika.

Bibliotēku apmeklētāji lielu interesi izrāda par periodiskajiem izdevumiem, jo pasūtīt tos dārdzības dēļ visiem nav iespējams. Tēmas, kas interesē lasītājus var sagrupēt šādā secībā:

- sadzīviski raksti,
- raksti par interesantām personībām,
- valdības informācija un viedokļi,
- notikumi rajona dzīvē, pašvaldību publikācijas, privatizācija, zemes reforma, īpašuma atgūšana, jautājumi par pensijām,
- darījumi.

Aizvadītajā gadā visās pagastu bibliotēkās preses izdevumi tika pasūtīti, izņemot vienu bibliotēku, kurā naudas trūkuma dēļ nepasūtīja periodiku otrajam pusgadam.

Vai bibliotēkās pietiek periodisko izdevumu? Protams, ka nē! Pasūtīto izdevumu skaits pagastu bibliotēkās svārstās no 4 līdz 32 izdevumiem.

Bibliotēkām šajos finansiāli grūtajos laikos pats svarīgākais ir pareizi komplektēt bibliotēkas fondu. Centrālā bibliotēka iespēju robežās cenšas palīdzēt pagastu bibliotēkām to papildināt. Vairākas bibliotēkas daļu no pašvaldību budžeta līdzekļiem ieskaita Centrālās bibliotēkas kontā, lai varētu izdevīgāk iegādāties grāmatas izdevniecībās un vairumtirdzniecības bāzēs. Lai savus lasītājus varētu iepazīstināt ar jaunāko literatūru, bibliotekāri izmanto Centrālās bibliotēkas depozitāriju.

Pagastu bibliotekāriem ir nostiprinājusies saikne ar skolu bibliotēku vadītājiem. Bērni vairs nav pārāk aktīvi lasītāji, vairāk brīvā laika tie pavada skatoties video, spēlējot spēles. Bibliotekāriem jācenšas pierādīt jaunajiem lasītājiem, ka grāmata var būt sabiedrotais viņu dzīvē, rīkojot skolās dažādus pasākumus: derīgu padomu stundas, literatūras skates.

Pirms dažiem gadiem mūsu rajonā radās doma apvienot pagastu bibliotēkas ar skolu bibliotēkām. Mums bija jāizcīna diezgan smaga cīņa, piedaloties pagastu padomes sēdēs, lai tas nenotiktu.

Rajona bibliotekāres ir aktīvas sava pagasta kultūras dzīvē - dzied pagasta korī, sieviešu vokālajā ansambli, folkloras kopā, dejo tautiskās dejas, palīdz pagastu padomēm dažādu pasākumu organizēšanā.

Vairākas bibliotekāres sadarbojas ar klubu darbiniekiem, organizējot pasākumus kultūras namā. Bibliotekāres ir gan scenāriju autores, gan zāles noformētājas, materiālu meklētājas, pasākumu vadītājas.

Pagastu bibliotēku darbs pašlaik pilnībā atkarīgs no pagasta padomes attieksmes: jo saprotošāka padome, jo vieglāk bibliotēkām strādāt. Liekas, ka padomēm nav īsta priekšstata par bibliotēku darba specifiku, uzskatot, ka kartotēkas, katalogi ir tāda niekošanās vien, nevajadzīgs darbs. Lūk, rezultāts - no 33 mūsu pagasta bibliotēkām 14 strādā nepilnu darba dienu. Šajās bibliotēkās darbinieks spēj tikai izsniegt grāmatas, sniegt pieprasīto informāciju, bet tekošais darbs kavējas. Apzinīgākie ierodas pat brīvdienās, lai sakārtotu un sistematizētu fondus, kā arī izkurinātu krāsnis.

Pagasta vadībai maz interesē vai bibliotēka spēj apmierināt lasītāju prasības pēc jaunas, daudzpusīgas lasāmvielas, jo viņiem ir pietiekami daudz citu raižu. Pamazām bibliotēkās fondi noveco.

Šobrid nav likuma par bibliotēkam*, tāpēc bibliotekārs ir neaizsargāts.

Rajona Centrālā bibliotēka veic metodisko darbu. Regulāri tiek rīkoti:

praktikumi (citu nozaru speciālistu apmācīšana darbam bibliotēkās), semināri, konsultācijas, kursi, pieredzes braucieni. Katrā no tiem izskatām ne tikai darba jautājumus, bet cenšamies uzaicināt kādu interesantu cilvēku. Bibliotekāri ir iecienījuši tikšanās ar grāmatu izdevniecībām. Pie mums viesojušies: Kārlis Pamše, Anita Mellope un "Liktenstāsti", apgāds "Daugava", dzejnieki Alfrēds Putniņš, Skaidrīte Kaldupe, Imants Auziņš, izdevniecība "SolVita" u.c. Bibliotekāri bijuši pieredzes braucienos Alūksnē un Liepājas rajonā.

Metodiķi nereti apmeklē bibliotēkas, lai sniegtu profesionālu palīdzību bibliotēkas fonda inventarizācijā, katalogu sakārtošanā un citās jautājumos.

Katru gadu rudens pusē Centrālās bibliotēkas direktore, metodiķe un rajona kultūras inspektore apmeklē katru pagasta bibliotēku, lai kopā ar darbinieku un pagasta vadību pārrunātu un risinātu dažādas problēmas.

Rajona bibliotekāri turpina mācības Latvijas pašvaldību kursu mācību centrā Jēkabpils nodaļā.

Tā kā mūsu rajona pagastos tiek izdotas vietējās avīzes, vairāki bibliotekāri darbojas to redkolēģijās. Ar avīzes starpniecību bibliotēkām ir iespēja informēt iedzīvotājus par jaunieguvumiem.

Nobeigumā gribu atzīmēt, ka neskatoties uz grūtībām un problēmām, kopumā mūsu rajona bibliotēkas kļuvušas sakārtotākas, darbinieki strādīgāki un izglītotāki.

*"Bibliotēku likums" pieņemts 1998.gada 21.maijā.

Ināra Bataraga
 Preiļu rajona
 Galvenā bibliotēka

TAUTAS BIBLIOTĒKAS PREIĻU RAJONĀ

Man ir iespēja iepazīstināt jūs ar tautas bibliotēku darbu Preiļu rajonā un runāt par tām problēmām, kuras, manuprāt, mums visiem būtu jārisina kopīgi.

Preiļu rajona 44 tūkstošus iedzīvotāju apkalpo 42 tautas bibliotēkas, 38 no tām atrodas pagastos. 15 pagastu bibliotekāri strādā pusslodzē. Kopējais lasītāju skaits tautas bibliotēkās 13500, apmeklējumu skaits 136000 un literatūras izsniegums 503000. 1996.gadā bibliotēkas saņēmušas 18000 jaunieguvumu par kopējo summu 17500 latu. Pēdējos divos gados rajonā auguši gan darba rādītāji bibliotēkās, gan arī piešķirtie līdzekļi bibliotēku uzturēšanai.

Sākoties decentralizācijai mūsu rajonā nav slēgta neviena bibliotēka, jo līdz 1995.gadam pagastu bibliotēkas bija rajona Centrālās bibliotēkas pakļautībā. Bibliotēku stāvoklis nav pasliktinājies arī nododot tās pašvaldībām, tieši otrādi, vairākām bibliotēkām ierādītas labākas telpas, pārkārtotas vai izremontētas esošās. Visumā rajonā ir jūtams, ka pašvaldību vadītāju attieksme pret bibliotēkām mainās, tautas bibliotēka ir kļuvusi par nepieciešamu pašvaldības iestādi. Liela loma šeit ir arī bibliotēku vadītājiem, kas pratuši pierādīt, ka bibliotēkām piešķirtie līdzekļi netiek vienkārši tērēti, bet ir vērtīgs ieguldījums ar ilgstošu un paliekošu nozīmi garīgo vērtību saglabāšanā.

Preiļu rajons ir viens no tiem rajoniem, kur ir visaugstākais bezdarbnieku skaits, it sevišķi Livānu pilsētā. Un tomēr, neskatoties uz finansiālajām grūtībām, kopumā gan rajona, gan pagastu, gan pilsētu padomju attieksme pret bibliotēkām vērtējama pozitīvi.

Kas tad pašlaik ir tautas bibliotēka, kādas ir tās funkcijas? Pirmkārt, man gribētos atgādināt, ka tautas bibliotēka ir pieejama visiem iedzīvotājiem bez maksas. Tautas bibliotēku loma pieaug. Tam pamatā ir objektīvi iemesli un viens no tiem dzīves dārdzība. Maldīgs ir uzskats, ka tautas bibliotēkās lasa tikai daļlīteratūru. Arvien biežāk šeit iegriežas mācību iestāžu audzēkņi, studenti, strādājošie, kuru tālākizglītošanās savā profesijā rada vajadzību pēc literatūras. Bezdarbnieki šeit atrod literatūru dažādu praktisku iemaņu apgūšanai, arī darba piedāvājumus. Liels pieprasījums ir pēc dažāda veida informācijas visās dzīves jomās.

Virknē pagastos regulāri tiek izdoti pašvaldību izdevumi, kuru redkolēģijās darbojas arī bibliotēku vadītāji.

Neapstridami, ka cilvēku intereses un vajadzības mainās līdz ar apkārtnējo dzīvi, tāpēc bibliotēkās ir liels pieprasījums pēc jaunākās literatūras likumdošanā, ekonomikā, filozofijā, psiholoģijā, vēsturē, svešvalodu apguvē, arī daīlliteratūrā.

Sakarā ar nelielo grāmatu skaitu, problēmas tautas bibliotēkās ir ar skolēnu un studentu apkalpošanu, jo pieprasījums vienlaicīgi var būt ļoti liels.

Daudzas bibliotēkas ir centušās atbalstīt pašvaldību rīkotos pasākumus, vai arī organizējušas pašas. Nereti pagasta bibliotēka veic arī kultūras centra funkcijas savā mikrorajonā.

Līvānu pilsētas bibliotēka veiksmīgi piedalījās Sorosa fonda projektā un par iegutajiem līdzekļiem jau iegādāta bibliogrāfijas automatizācijas programma

ALISE. Tuvākajā laikā datorizācija tiks uzsākta arī Preiļu rajona galvenajā bibliotēkā.

Kādas ir tautas bibliotēku problēmas un kāds būtu to risinājums?

Pirmkārt, steidzīgi nepieciešams "Bibliotēku likums", kas noteiktu pašvaldību atbildību, paredzot noteiktu finansējumu, kas nepieļautu patvaļu šajā jomā.

Otrkārt, bibliotēku fondi un to komplektēšana. Manuprāt, ir jāparedz arī valsts līdzekļi bibliotēku finansēšanā, lai vismaz daļēji nodrošinātu vērtīgāko izdevumu saņemšanu katrā bibliotēkā. Nepieciešamas būtu arī valsts mērķdotācijas vērtīgu uzziņu izdevumu izdošanā. Attiecībā uz fondu komplektēšanu jāsaka, ka no Rīgas tālu esošajiem rajoniem tā ir liela problēma. Paldies Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku dienestam, kas informē par jauniznākušo literatūru, tomēr apbraukāt visas izdevniecības un bāzes nav tik vienkārši. Ja līdz šim šo funkciju veica rajona galvenā bibliotēka (RGB), tad nākotnē to garantēt nevar. Varbūt tā ir utopiska ideja, bet būtu jādoma par jaunu bibliotēku servisa iestādi, lai visu bibliotēkām vajadzīgo varētu atrast vienā vietā.

Treškārt, bibliotēku darbinieki. Nenoliedzami, ka personāla jautājums pašreiz ir ļoti aktuāls. Liela nozīme ir bibliotekāru zināšanām, radošai pieejai, prasmei strādāt ar cilvēkiem, laipnībai. Nepārtrauktai bibliotekāru kvalifikācijas celšanai RGB organizē seminārus un sniedz konsultācijas par aktuāliem bibliotēkārā darba jautājumiem. Lielu palīdzību šajā jomā sniedz LNB Bibliotēku dienests un tā izdotie metodiskie materiāli. Šogad divi pagasta bibliotekāri neklātienē beidz Kultūras skolu.

Un tomēr bibliotekāru kvalifikācijas jautājums joprojām ir aktuāls. Nav darbinieku, kas brīvi pārvaldītu svešvalodas. Tāpat nepieciešamas zināšanas datortehnikā, saskarsmes psiholoģijā un citos jautājumos. Šajā jomā RGB pagastu bibliotekāriem sniegt palīdzību nevar. Ļoti nepieciešams LNB Bibliotēku dienestā būtu datorspeciālists - konsultants.

Ceturtkārt, bibliotēku darba novērtējums. Vēl joprojām sabiedrībā valda aplams priekšstats par bibliotekāra darbu. Standarta izpratne - bibliotekārs izsniedz un saņem grāmatas, bet citi darbi: grāmatu komplektēšana, apstrāde, noteikta kārtība plauktos, kartotēkas, katalogi, preses caurskatīšana, izrakstīšana, apkopošana, grāmatu labošana un citi darbi - tas paliek nezināms. Nav pareizi, ka pieaugot bibliotēkas darba apjomam, lielākajās bibliotēkās tiek samazināti štati. Liels darbs veicams bibliotēku datorizācijā. Sabiedrība aktīvāk jāinformē par visām minētajām problēmām.

2.SESIJA: PAŠVALDĪBAS UN KULTŪRVIDE

Jānis Turlajs

Latvijas Republikas
Kultūras ministrija

BIBLIOTĒKAS PAŠVALDĪBU REFORMAS KONTEKSTĀ

Latvijas politiskās, ekonomiskās un sociālās attīstības rezultāti lielā mērā atkarīgi no valsts iedzīvotāju iespējām saņemt kvalitatīvus bibliotēku pakalpojumus.

Tradicionāli bibliotēkas tiek uzskatītas par kultūras un izglītības struktūrām. Šobrīd bibliotēku loma strauji paplašinās - tās kļūst par nozīmīgiem sabiedrības informācijas un komunikācijas centriem. Bibliotēkas palīdz risināt arī tirgus ekonomikas veidošanās procesā sašķeltās sabiedrības konsolidācijas problēmas, jo to darbības mērķis ir nodrošināt informācijas pieejamību visiem valsts iedzīvotājiem - neatkarīgi no to sociālā stāvokļa, dzīves vietas, nodarbošanās, vecuma un citām atšķirībām.

Šis raksturojums pilnā mērā attiecas arī uz pagasta bibliotēkām.

Latvijā ir 492 pagasti ar 825 tūkstošiem iedzīvotāju. Šajos pagastos darbojas 733 pagastu bibliotēkas - vidēji viena bibliotēka uz 1100 iedzīvotājiem. Pagastu bibliotēku tīkls ir optimāls un to nevajadzētu samazināt, jo pretējā gadījumā tiktu apdraudēta bibliotēku pakalpojumu pieejamība.

Pagastu bibliotēku loma un izmantošana pēdējā laikā strauji pieaug. Par to liecina arī formālā statistika:

- lasītāju skaits + 7 tūkstoši
- apmeklējumu skaits + 195 tūkstoši
- literatūras izsniegums +733 tūkstoši (salīdzinot ar 1995.gadu)

Strauji pieaugošās vajadzības pēc literatūras un informācijas, diemžēl, dažādu objektīvu un subjektīvu apstākļu dēļ netiek sabalansētas ar attiecīgu finansējumu, kas bibliotēkām ļautu iegādāties vairāk grāmatu un periodisko izdevumu. 1996.gadā pagastu bibliotēkās ir saņemti tikai 149,6 tūkstoši jaunu izdevumu, tas ir par 18,3 tūkstošiem mazāk nekā 1995.gadā. Vidēji viena pagasta bibliotēka ir saņēmusi 204 jaunas grāmatas. Būtu jāpanāk, lai arī pie mums realizētos UNESCO vadlīnijas, kuras nosaka, ka katru gadu bibliotēkā ir jāsaņem vismaz 250 jaunas grāmatas uz

1000 iedzīvotājiem. Tas nozīmē, ka vidēji vienai pagasta bibliotēkai būtu jāiegādājas vismaz 280-300 jaunas grāmatas.

Pašvaldību budžetu izdevumi tautas bibliotēku uzturēšanai 1996.gadā bija 3,5 miljoni latu, tas ir, 1,4% no pašvaldību pamatbudžeta izdevumiem. Tautas bibliotēku uzturēšanas izdevumi sastāda 27,8% no pašvaldību līdzekļiem, kas paredzēti brīvā laika, sporta, kultūras un reliģijas pasākumu atbalstam. Rēķinot uz vienu iedzīvotāju, bibliotēku līdzekļu daļa ir 1,43 lati. Nenoliedzami, tas ir nepietiekami. "Bibliotēku likuma" projektā, kas izskatīts Saeimā 1. lasījumā, ietverta norma, ka valsts un pašvaldību pārziņā esošo bibliotēku darbībai paredzēto budžeta asignējumu minimālo, garantējamo apjomu nosaka Ministru kabineta apstiprinātie normatīvi. Tie iekļaujami kārtējā gada valsts budžeta likuma un pašvaldību finansu izlīdzināšanas likuma bāzē.

Katra civilizēta valsts rūpējas par bibliotēku darbu sabalansētu, harmonisku attīstību visas valsts teritorijā. Arī pie mums ir nepieciešams "iedarbināt" valsts atbalsta pasākumus bibliotēku darba attīstībai, piemēram, kapitālo līdzekļu piesaistīšanā bibliotēku automatizācijā, telpu modernizācijā, jaunu bibliotēku ēku būvniecībā, atbalsta pasākumus bibliotēkām kārtējo funkcionālo vajadzību realizācijā - fondu komplektēšanai un to savstarpējas izmantošanas veicināšanai, bibliotēku darbinieku izglītībai un tālākizglītībai.

Informācijas sabiedrības veidošanās procesā ne tikai Latvijā, bet arī citur pastiprinās bibliotēku sadarbības un integrācijas procesi. To nosaka vairāki motīvi:

- informācija kļūst par vienu no galvenajiem sabiedrības attīstības resursiem, bibliotēku fondu un citu informācijas resursu veidošana atbilstoši savas teritorijas iedzīvotāju vajadzībām ne finansiāli, ne funkcionāli vairs nav realizējama tikai vienas noslēgtas bibliotēkas ietvaros;

- informācijas nesēju skaita un dārdzības pieaugums izvirza nepieciešamību veikt stingru iegādājamo grāmatu un citu izdevumu atlasi, tomēr nemitīgi pieaugošās informācijas vajadzības objektīvi pārsniedz pašu spēkiem veidojamās bibliotēkas fondu iespējas;

- jaunu informācijas tehnoloģiju izmantošana bibliotēku darbā noārda šķietamās robežas starp zinātniskajām un publiskajām bibliotēkām, starp bibliotēkām pilsētās un laukos.

Integrētā bibliotēku sistēma, kas aptver visas bibliotēkas, neatkarīgi no to statusa, ipašuma formas un darbības rakstura ir garants brīvai, vienlīdzīgai bibliotēku un informācijas pieejamībai visā valsts teritorijā. Šo pamatnostādni ir jārespektē, realizējot pašvaldību teritoriālo reformu, jo izmaiņu rezultātā nedrīkst pasliktināties bibliotēku pakalpojumu pieejamība un kvalitāte.

Šī sistēma balstās uz visu bibliotēku funkcionālās sadarbības sakariem:

- bibliotēku informācijas resursu koordinētā veidošanā un savstarpejā izmantošanā visu valsts iedzīvotāju informācijas vajadzību nodrošināšanā;
- vienotu profesionālās darbības principu, normu, vadlīniju un standartu pielietošanā;
- bibliotēku darba tradicionālo un moderno tehnoloģiju (automatizētās bibliotēku sistēmas) attīstības koordinācijā;
- bibliotēku darbinieku profesionālās izglītības un tālākizglītības pasākumu organizācijā.

Integrētās bibliotēku sistēmas pamatstruktūru veido četrus līmeņu bibliotēkas:

*Latvijas Nacionālā
bibliotēka un citas
zinātniskās un speciālās
valsts nozīmes bibliotēkas, to skaitā
Latvijas Neredzīgo bibliotēka;

*reģionālās nozīmes zinātniskās
un speciālās bibliotēkas, republikas
pilsētu centrālās bibliotēkas (centrālās
zinātniskās bibliotēkas), kuras veic republikas
pilsētu galveno bibliotēku funkcijas (perspektīva -
apriņķu galvenās bibliotēkas);

*rajonu centrālās bibliotēkas, rajonu pilsētu un pagastu
bibliotēkas, kuras veic rajona galvenās bibliotēkas
funkcijas;

*tautas bibliotēkas pagastos, rajonu pilsētās un republikas
pilsētu mikrorajonos, skolu bibliotēkas un citas bibliotēkas.

Pirmā līmeņa bibliotēkas

Pašvaldību tautas bibliotēkas pagastos, rajonu pilsētās un republikas pilsētu mikrorajonos.

Šo bibliotēku darbības nodrošināšana, saskaņā ar likuma "Par pašvaldībām" 15.pantu, ir pagastu un pilsētu pašvaldību pastāvīgā funkcija. Sadarbībā ar Latvijas Pašvaldību savienību, Kultūras ministrija ir izstrādājusi "Pagasta tautas bibliotēkas paraugnolikumu" un "Pilsētas tautas bibliotēkas paraugnolikumu".

Pašvaldības tautas bibliotēkas darbības teritoriju, kurā tā sniedz pakalpojumus iedzīvotājiem un tautas bibliotēku skaitu attiecīgā administratīvā teritorijā nosaka pašvaldības padome (dome) ar tādu aprēķinu, lai neviena attiecīgās pašvaldības teritorijas daļa nepaliktu bez bibliotēkārās apkalpošanas:

1) pagasta teritorijā ir jābūt vismaz vienai tautas bibliotēkai uz katriem 1000 iedzīvotājiem (šis normatīvs ir jāievēro arī reformu gaitā - apvienojot pagastus un samazinot pagastu skaitu);

2) rajona pilsētas teritorijā ir jābūt vismaz vienai tautas bibliotēkai uz katriem 10000 iedzīvotājiem;

3) republikas pilsētas teritorijā ir jābūt vismaz vienai tautas bibliotēkai uz katriem 15000 iedzīvotājiem.

Pirmā līmeņa bibliotēkas:

- atrodas iedzīvotāju dzīves vietu tiešā tuvumā (1,5-3 km attālumā);
- nodrošina bibliotēkārās, bibliogrāfiskās un informācijas pamatpakalpojumus pieaugušajiem un bērniem;

- sadarbojas ar otrā līmeņa bibliotēkām funkcionālos jautājumos (profesionālā metodiskā palīdzība, darbības koordinācija, literatūras un informācijas pieprasījumu apmierināšana un tamlīdzīgi);

- krāj, sistematizē un izplata attiecīgās teritorijas specifisko novadpētniecisko un lietišķo informāciju.

Otrā līmeņa bibliotēkas

Rajonu centrālās bibliotēkas, rajonu pilsētu un pagastu bibliotēkas, kuras veic rajona galvenās bibliotēkas funkcijas.

Šo bibliotēku darbības nodrošināšana, saskaņā ar likumu "Par pašvaldībām" 16.pantu, ir rajonu pašvaldību pastāvīgā funkcija. Sadarbībā ar Latvijas Pašvaldību savienību, Kultūras ministrija ir izstrādājusi "Rajona galvenās bibliotēkas parauglikumu".

Saskaņā ar likuma "Par pašvaldībām" 10.pantu, vairākas rajonu pašvaldības pēc savstarpējas vienošanās ar citu pašvaldību (pēc šo bibliotēku līdzšinējās atrašanās vietas) jau ir nodevušas tai rajona galvenās bibliotēkas uzturēšanas funkciju. Šo bibliotēku nodošanu pēc to atrašanās vietas attiecīgām pilsētu un pagastu pašvaldībām reformas gaitā paredz arī likumprojekti "Rajona valsts pārvalde" un "Grozījumi likumā "Par pašvaldībām"".

Līdzšinējā prakse liecina, ka vietējās pašvaldības bieži vien neizprot un nenovērtē rajonu galveno bibliotēku nozīmi pašvaldību tautas bibliotēku darba koordinācijā un bibliotēku pakalpojumu attīstības veicināšanā attiecīgajā reģionā.

Pārņemot šīs bibliotēkas no rajona pašvaldībām, nereti tiek ignorēta to funkciju uzturēšana, kuras ir vērstas uz pagastu un rajona pilsētu tautas bibliotēku darbības koordināciju, fondu komplektēšanas un savstarpējas izmantošanas, vienotas reģiona informācijas sistēmas, profesionālās kvalifikācijas celšanas un citu virzienu atbalstu.

Rajona galvenās bibliotēkas statuss un uzdevumi pilnībā atbilst Latvijas reģionālās attīstības politikas mērķiem un uzdevumiem un nodrošina šīs politikas bibliotēku darba sektora attīstību attiecīgā reģiona ietvaros.

Citu demokrātisko valstu pieredze liecina, ka šādu reģionālas (rajonu) nozīmes bibliotēku darbības nodrošināšanai tiek izmantoti attiecīgās pašvaldības (pēc bibliotēkas atrašanās vietas) un reģiona (rajonu) pašvaldību kooperētie līdzekļi. Par rajona galvenās bibliotēkas darbības nosacījumiem lēmumu pieņem attiecīga reģiona (rajonu) pašvaldību sadarbības padome.

Otrā līmeņa bibliotēkas:

- atrodas reģiona (rajona) centrā vai apdzīvotā vietā, par kuru savstarpēji vienojas pašvaldības (rajonu galvenās bibliotēkas parasti ir izveidotas uz rajonu centrālo bibliotēku bāzes, atsevišķos gadījumos rajona galvenās bibliotēkas statusā darbojas arī pagastu bibliotēkas, piemēram, Ventspils rajona galvenā bibliotēka ir Ugāles pagasta bibliotēka);
- nodrošina bibliotekāros, bibliogrāfiskos un informacionālos pakalpojumus ne tikai reģiona (rajona) centra iedzīvotājiem, bet arī visiem attiecīgā reģiona (rajona) iedzīvotājiem, ja viņu pieprasījumus nespēj apmierināt pirmā līmeņa bibliotēkas;
- organizē reģiona (rajona) bibliotēkās esošo fondu koordinētu savstarpēju izmantošanu, veic reģiona (rajona) depozīt bibliotēkas un starpbibliotēku abonementa centra funkcijas;
- veido reģiona (rajona) bibliotēku kopkatalogus, kartotēkas un datu bāzes, koordinē bibliotēku automatizētās sistēmas izveidi, bibliogrāfisko uzziņu un informācijas darbu reģiona bibliotēkās;
- krāj, apkopo un analizē reģiona (rajona) bibliotēku nozares profesionālo un statistisko informāciju, veic reģiona (rajona) bibliotēku nozares attīstības plānošanu, izstrādā bibliotēku nozares reģionālās attīstības programmas, projektus, pārskatus un priekšlikumus iesniegšanai reģionālajām pašvaldībām;
- veic reģiona (rajona) bibliotēku darba tehnoloģijas pamatprasību pārraudzību, sniedz tām nepieciešamo profesionālo, metodisko un konsultatīvo palīdzību.

Trešā līmeņa bibliotēkas

Republikas pilsētu centrālās bibliotēkas vai centrālās zinātniskās bibliotēkas, kuras veic republikas pilsētas galvenās bibliotēkas funkcijas.

Saskaņā ar "Deklarācijas par Ministru kabineta darbu" 3.22 punktu, šīs bibliotēkas pašvaldību reformas gaitā varētu iegūt aprīnķa galvenās bibliotēkas statusu.

Pašlaik šo bibliotēku darbības nodrošināšana, saskaņā ar likuma "Par pašvaldībām" 15. pantu, ir republikas pilsētu pašvaldību pāstāvīgā funkcija. Sadarbībā ar Latvijas Pašvaldību savienību,

Kultūras ministrija ir izstrādājusi "Republikas pilsētas galvenās bibliotēkas paraugnolikumu".

Pilsētu galvenās bibliotēkas ir šādas:

- Rīgas Centrālā bibliotēka;
- Latgales Centrālā bibliotēka Daugavpili;
- Jelgavas Centrālā zinātniskā bibliotēka;
- Jūrmalas Centrālā bibliotēka;
- Liepājas Centrālā zinātniskā bibliotēka;
- Rēzeknes Centrālā bibliotēka;
- Ventspils Centrālā zinātniskā bibliotēka.

Trešā līmeņa bibliotēkas:

- atrodas republikas pilsētās;
- reģiona (novada, apriņķa) centrā;
- nodrošina bibliotēkāros, bibliogrāfiskos un informacionālos pakalpojumus ne tikai republikas pilsētas iedzīvotājiem, bet arī sniedz palīdzību attiecīgā reģiona (novada, apriņķa) iedzīvotāju literatūras un informācijas pieprasījumu apmierināšanā, kurus nespēj apmierināt pirmā un otrā līmeņa bibliotēkas;
- organizē reģiona (novada, apriņķa) bibliotēkās esošo fondu koordinētu savstarpēju izmantošanu, veic reģiona (novada, apriņķa) depozitbibliotēkas un starpbibliotēku abonementa centra funkcijas;
- veido reģiona (novada, apriņķa) kopkatalogus un datu bāzes, koordinē bibliotēku automatizētas sistēmas izveidi un funkcionēšanu reģionā, kā arī reģiona bibliotēku bibliogrāfisko uzzīņu un informācijas darbu;
- krāj, apkopo un analizē reģiona (novada, apriņķa) bibliotēku nozares profesionālo un statistisko informāciju, veic reģiona (novada, apriņķa) bibliotēku nozares attīstības plānošanu, izstrādā bibliotēku nozares reģionālās attīstības programmas, projektus;
- veic reģiona (novada, apriņķa) bibliotēku darba tehnoloģijas pamatprasību pārraudzību, sniedz tām nepieciešamo profesionālo, metodisko un konsultatīvo palīdzību.

Ceturtā līmeņa bibliotēkas

Latvijas Nacionālā bibliotēka un citas zinātniskās un speciālās bibliotēkas, kuras ir nacionālo bibliotēkaro, bibliogrāfisko un informacionālo resursu glabātājas (Latvijas Akadēmiskā bibliotēka,

Latvijas Universitātes bibliotēka, Latvijas Zinātniskā medicīnas bibliotēka un citas).

Valsts mērogā galvenā bibliotēka ir Latvijas Nacionālā bibliotēka. Saskaņā ar likumu "Par Latvijas Nacionālo bibliotēku", tā krāj, apkopo un analizē profesionālo un statistisko informāciju par bibliotēku nozari valstī, realizē bibliotekāro procesu standartizāciju, piedalās bibliotēku darba pamatvirzienu istenošanā valstī, sniedz profesionālo metodisko un konsultatīvo palīdzību visu līmeņu bibliotēkām. LNB ir valsts vienotās bibliotēku sistēmas attīstības centrs, kas koordinē visus bibliotēku darba virzienus valstī, ir centrālā valsts depoītbibliotēka un starpbibliotēku abonementa nacionālais centrs.

Ceturťā līmeņa bibliotēkas sniedz palīdzību visu līmeņu bibliotēkām literatūras un informācijas pieprasījumu apmierināšanā, kurus nespēj apmierināt attiecīgu līmeņu bibliotēkas.

Valstī tiek veidota automatizēta bibliotēku sistēma, kurā ietilpst:

- vienotais Latvijas bibliotēku automatizētais tīkls LATLIBNET, kas aptver valsts nozīmes bibliotēkas (ceturťā līmeņa bibliotēkas);
- Latvijas pašvaldību tautas bibliotēku automatizētās sistēmas izveides projekts, kas aptvers visas pirmā, otrā un trešā līmeņa bibliotēkas.

Šo projektu mērķis ir izveidot Latvijā vienotu bibliotēku un citu informācijas iestāžu automatizēto sistēmu, kas nodrošinātu operatīvu un brīvu pieejamību visiem bibliotēku un citu struktūru informācijas resursiem Latvijā, kā arī nodrošinātu pieejamību ārvalstu bibliotēku un citu informācijas struktūru datu bāzēm.

Integrētās bibliotēku sistēmas funkcionālais modelis prasa adekvātu valsts bibliotēku darba politikas izstrādes un realizācijas modeli. Šobrīd tas ir nepilnīgs, jo nebalstās uz speciālu "Bibliotēku likumu", bet gan tikai uz Kultūras ministrijas nolikumu.

Nepieciešamais

"Bibliotēku likums", kas aptver visu bibliotēku sektoru – integrēto bibliotēku sistēmu.

Kompetenta valsts institūcija, kas izstrādā un realizē vienotu valsts politiku bibliotēku darba jomā. "Bibliotēku likuma" projektā paredzēts izveidot Nacionālo bibliotēku padomi, kurai ir algots izpildaparāts.

Kapitālo līdzekļu piesaistišana bibliotēku darba nozares attīstībai valstī – bibliotēku automatizācija, bibliotēku telpu modernizācija, jaunu bibliotēku ēku būvniecība un tamlīdzīgi.

Valsts atbalsta pasākumi bibliotēku kārtējo funkcionālo vajadzību realizācijai – fondu komplektēšanai un to savstarpējai izmantošanas veicināšanai, bibliotēku darbinieku izglītībai un tālāk izglītībai.

Pašreizējais stāvoklis

"Bibliotēku likuma" projekts Saeimā pieņemts 1.lasījumā.

Kultūras ministrijā par bibliotēku darba nozari atbild viens darbinieks – vecākais referents bibliotēku darba jautājumos.

Valsts budžeta investīcijas LNB jaunās ēkas projektēšanai un būvniecības sagatavošanai, valsts nozīmes bibliotēku automatizētās sistēmas – LATLIBNET projekta īstenošanai. Kultūras ministrija ir izstrādājusi Latvijas publisko bibliotēku automatizētās sistēmas izveides koncepciju un realizācijas plānu no 1998. līdz 2002.gadam. Šis projekts saistīts ar astoņu valsts nozīmes bibliotēku automatizācijas projektu. Abu projektu realizācija ļautu izveidot vienotu integrētās bibliotēku sistēmas automatizēto tīklu.

Kultūras ministrijas rīcībā bibliotēku darba atbalsta pasākumiem 1997.gada budžetā ir 28 000 latu.

Gaida Krūze
Talsu rajona
Ģibuļu pagasta
padome

PAŠVALDĪBAS LOMA KULTŪRVIDES SAKĀRTOŠANĀ TALSU RAJONA ĢIBUĻU PAGASTĀ

Ģibuļu pagasts ir otrs lielākais pagasts Talsu rajonā, ar 32019 ha lielu platību, kuru aizņem 9467 ha lauksaimniecībā izmantojamā zeme un 18467 ha meži. Pagastā ir 2626 iedzīvotāji.

Ģibuļu pagasts ir bijušā kolhoza "Draudzība" teritorija, kura savulaik veidojusies apvienojot 15 mazākus kolhoziņus.

Ir palikušas vairākas apdzīvotas vietas: Pastende - pagasta centrs, Spāre, Ģibuļi, Kaleši, Liči, Talsciems un vēl citas.

Pamatnodarbošanās ir lauksaimniecība, kā arī mežizstrāde un kokapstrāde. Pagastā ir četras sabiedrības ar ierobežotu atbildību, zivju pārstrādes uzņēmums un citi nelieli uzņēmumi, kooperatīvi.

Pagasta padomes tiešā pārvaldīšanā ir divas pamatskolas ar bibliotēkām, bērnudārzs, divi tautas nami, trīs tautas bibliotēkas, divas ambulances.

Bibliotēku veikums ir ļoti nozīmīgs. Trīs gadu laikā esam palīdzējuši bibliotēkas izremontēt, lielāko bibliotēku Pastendē no vecām telpām pārcelt uz jaunām un modernākām. Iegādātas grāmatas un preses izdevumi no pagasta budžeta.

Kā mēs veidojam kultūrvidi savā pagastā?

Protams, ne viss izdodas, ne vienmēr iet gludi, ir kritumi un kāpumi. Mūsuprāt, kultūrvidē - tā ir sakoptība gan dvēselē, gan apkārtnē.

Pagasta padome sadarbojas ar baznīcu, skolu, bērnudārzu, bibliotēku, tautas namu, kā arī ar visiem pagasta ļaudīm, tai skaitā ar uzņēmējiem un zemniekiem.

Ir svarīgi, lai pagasta vēstures apzināšana, mainoties paaudzēm, turpinātos. Pateicoties daudziem labiem un gaišiem pagasta ļaudīm, apzinām savu pagātņi un, veidojot kultūrvidi, neaizmirstam tradīcijas.

Kolhozam likvidējoties, iedzīvotāji ziedoja daļu no savām pajām, lai saglabātu kultūras namu ar visu tajā esošo inventāru. Pagastā kultūras dzīve, kas visos laikos ir bijusi rosīga, tāda ir arī tagad.

Tautas namā Pastendē darbojas 11 pulciņi, vairāki no tiem strādā 50, 25, 20 gadus. Lepojamies ar atvērto izstāžu zāli

Pastendes tautas namā, kur labprāt savus darbus izstāda gan vietējie, gan Talsu un Rīgas mākslinieki.

Spārē, pēc vietējo iedzīvotāju vēlmes, darbu sācis otrs, telpu ziņā mazāks tautas nams, kur darbojas amatieru teātris, sieviešu ansamblis, pulcinot vietējos iedzīvotājus uz dažādiem pasākumiem.

Veiksmīgi savu darbu veic pedagogi un bibliotekāri - veidojot interesantus pasākumus un iesakot grāmatas, kas palīdz cilvēkiem sakārtot iekšējo pasauli, izkopt gaumi. Radošās inteliģences pienākums šajos ekonomiski grūtajos apstākļos ir celt cilvēku pašapziņu. Nozīmīgas ir arī cilvēku savstarpējās attiecības - netiek aizmirsti pagasta vecākie iedzīvotāji viņu apaļajās jubilejās, gan jaunās ģimenes, piedzimstot bērniņam. Valsts svētkos godinām tos, kuri ar savu darbu rosinājuši pagasta dzīvi.

Par tradīciju kļuvas pulciņu jubilejas ar pārskatu koncertiem. Īpaši gatavojamies pagasta dziesmu un deju svētkiem, kas notiek reizi trijos gados. Sagatavošanas darbos tiek iesaistīti daudzi vietējie uzņēmēji, kuri palīdz gan morāli, gan materiāli.

Pagasts ir bagāts ar mežiem un 24 ezeriem. Pagasta viens gals robežojas ar Abavas upi, kur atrodas Māras kambari - sena kulta vieta. Līdz ar to mēs iekļaujamies "Abavas ielejas" programmas īstenošanā. Ar gadiem šis stūrītis kļūs sakoptāks. Mūsu pagastā ir vairāki valsts un vietējās nozīmes kultūras pieminekļi: muižas ansamblis Pastendē un Spārē, Kalešu muiža, Spāres luterāņu baznīca un daudzi citi, kas prasa milzīgus līdzekļus.

Runājot par pagasta tālāku nākotni, nevaru neizteikt domas par tuvojošos teritoriālo reformu. Reforma manā skatījumā būs maksimāli radīta no augšas, ja nebūs skaidri zināms, kāda vieta Latvijas attīstībā tiks atvēlēta lauksaimniecībai, kā veidosies mūsu izglītības sistēma, kultūra, medicīniskā aprūpe laukos.

Pagasta iedzīvotājus galvenokārt interesē sakārtoti ceļi, lai bērniem tiktu nodrošināta nokļūšana skolā, lai pietiktu nauda telefonu sakariem, lai viss būtu sakārtots vidusmēra cilvēka normālai dzīvei.

Šobrīd patiesība ir pavisam citāda. Lai nokļūtu līdz pagasta padomei, jāzaudē puse dienas, bērni kājām mēro 4 - 5 km uz tuvāko skolu.

Ir cilvēki, kuri nav bijuši rajona pilsētā 3 gadus, jo satiksmes autobusi vairs nekursē. Fantastiski, ka tas viss notiek 20.gadsimta beigās! Tad jājauc - kāda jēga šos centrus vēl attālināt?

Nav skaidrs, kā veidosies to funkciju sadale, ko tagad veic rajons. Mēs esam redzējuši tikai Latvijas kartē novilkta robežas, bet kas būs aiz šīm robežām, skaidrības nav.

Mūsu tauta piedzīvoja Pirmo atmodu, sagaidīja Otro atmodu, apņēmības pilna grib veidot savu nākotni, bet ar labu gribu un entuziasmu vien nekas nevar iznākt. Šis process jāveicina valdībai.

Mūsu rajona kultūras darbinieki bija Dānijā uz mācību semināru par "brīvā laika organizēšanu". Tur valsts iegulda lielus līdzekļus savas tautas izglītošanā. Būtu kaut daļiņa no visa tā mums, mēs ne tikai to paveiktu.

Imants Ziedonis "Kurzemītē" rakstīja: "Nē, par spīti mūsu dzīves modernizācijai, visam tās tehniskajam bruņojumam, cilvēks vienmēr būs pieķēries tirumam, jūrai, kalniem, tai videi, kura viņu radījusi un veidojusi gadsimtu gaitā.

Lai ap mūsu mājām vasarā vienmēr zied kartupeļi, lai agros rītos dziedāšanā sacenšas gaiļi, lai no mūsu mājām nekad neizzūd svaigi ceptas dienišķās maizes smarža."

Valentīna Brice
Preiļu rajona padome

PAŠVALDĪBAS UN BIBLIOTĒKU SADARBĪBA PREIĻU RAJONĀ

Esmu ļoti gandarīta par to, ka valsts mērogā tiek runāts par kultūras jautājumiem un it īpaši bibliotēku jautājumiem.

Vienmēr esmu augstu vērtējusi bibliotekāru darbu. Jau no bērnības bibliotekārus uzskatu par garīgi bagātiem.

Rajona padomes vārdā izsaku pateicību pagastu bibliotekāriem par ne vieglo, nedz arī pietiekoši atalgoto, bet ļoti nozīmīgo un vajadzīgo darbu!

Preiļu rajona padome uztur un finansē rajona galveno bibliotēku, kultūras namu, lietišķās mākslas un vēstures muzeju, Livānu mākslas skolu, veco Jaužu pansionātu un vēl dažas iestādes. Visus rajona mēroga kultūras un sporta pasākumus gan pieaugušajiem, gan bērniem galvenokārt finansē rajona padome no sava budžeta. Kultūrai 1996.gadā izlietoti 39 % rajona padomes līdzekļu. Arī bibliotēku uzturēšanai 1/3 daļu naudas dod rajona padome. Sporta izdevumi tiek segti 88 % apjomā.

Rajona padome veic arī metodisko vadību, organizē un finansē darbinieku apmācību un pieredzes apmaiņu. Tas ir ļoti svarīgi, jo Preiļu rajonā ir vairāk ne kā 22% bezdarbnieku. Iedzīvotāju vidējā alga nepārsniedz 40 latus. Iedzīvotāju mirstība pārsniedz dzimstību, no kredīta G-24 rajonam nekas nav ticis.

Par spīti šiem rādītājiem kultūras aktivitātes no gada uz gadu nemazinās, bet pieaug.

Rajonā darbojas 23 deju kolektīvi, 14 tautas nami, tiek spēlēts teātris, darbojas 5 kori, 14 folkloras ansambļi. Man gribas šīs aktivitātes raksturot tā - tauta grib dzīvot.

Un turpat gribas uzdot jautājumu - kas to apdraud? Manuprāt, tā ir Rīgas ierēdņu galvās nobriedusī administratīvi teritoriālā reforma. Nav grūti pateikt, kas notiks, ja tiks likvidēti mazie pagasti. Tā ir ābece patiesība, ka jebkura teritorija var attīstīties tikai tad, ja tās iedzīvotājiem ir pieejama izglītība, kultūra un veselības aprūpe.

Jau tagad iedzīvotājiem jāpārvar lieli attālumi, lai sasniegtu skolu, bibliotēku, tautas namu un doktorātu. Pirmklasniekam skola nereti atrodas

12 km attālumā no dzīves vietas, bez autobusu satiksmes.

Gribu pastāstīt par kādu braucienu uz Rīgu. Bija ziema, agrs rīts. Pavisam netālu no Preiļiem uz ceļa izskrēja vilks. Pat mašīnā sēdot tas bija nepatīkami. Pabraucot kādu kilometru tālāk redzam,

ka pa ceļu iet pirmklasnieks. Ir tumšs, ir auksti - skolas tuvumā nav, turpat pie ceļa mežs. Ko var pateikt šim bērnam. Ir jāsaka tā - bērniņ, neceri uz Rīgas onkuļiem, kuriem ir vara un nauda, kuri lemj par mums un vada mūs - tu viņiem esi nelaikā un nevietā dzimis puīselis, viņiem tu neesi pa kabatai. Tava vienīgā cerība ir vilka labvēlība.

Valdība neizprot, kas notiek Latgalē. Bezdarbs valda gan Preiļos, gan Līvānos. Savukārt zemnieka darbs nevienam šobrīd nav vajadzīgs.

Administratīvi teritoriālā reforma šo jautājumu neatrisinās, tā prasīs tikai jaunus izdevumus.

Pašvaldību vēlēšanas Daugavpils un Preiļu rajonā pierādīja vēlētāju uzticību bijušajiem deputātiem un pašvaldībām. Tas liecina, ka reformas ir vajadzīgas tikai Rīgai.

Latvijā ir vēl daudz neatrisinātu problēmu, bet gribētos ticēt, ka ja ne šodien, tad rīt, ja ne šī, tad nākošā valdība būs iepazinusi ne tikai ar to, kas vajadzīgs Eiropai, bet painteresēsies arī, kas vajadzīgs Latvijai, Latvijas bērniem, Latvijas invalīdiem, Latvijas 35 gadīgajam vīrietim un beigu beigās Latvijas bibliotekāram.

3.SESIJA: PAGASTA BIBLIOTĒKA SOCIOLOĢISKĀ SPOGULĪ. PĒTĪJUMA "LATVIJAS BIBLIOTĒKA 20.GADSIMTA BEIGĀS" 1.KĀRTA "PAGASTA BIBLIOTĒKA 20.GADSIMTA BEIGĀS" REZULTĀTI

Ingrīda Kalinka

Latvijas Nacionālās bibliotēkas

Pētniecības nodaļa

BIBLIOTĒKA PAGASTA DZĪVĒ

Pētījuma metodika un norise

Socioloģiskā pētījuma "Latvijas bibliotēka 20.gadsimta beigās" 1.kārtas "Pagasta bibliotēka 20.gadsimta beigās" uzdevumi bija noskaidrot, kāda ir pagastu iedzīvotāju attieksme pret bibliotēku (izmantošana, vērtējums), lasītāju intereses un to apmierināšanas iespējas, bibliotekārs jaunajos kultūrpolitikas apstākļos (profesionalitāte, sadarbība ar pašvaldību), pagasta vadītāju skatījums uz bibliotēku (morālais un finansiālais atbalsts), fonda atjaunināšanas problēmas.

Pētījuma mērķis:

- 1) novērtēt bibliotēkas vietu un lomu pagasta dzīvē - reālais stāvoklis un attīstības perspektīvas;
- 2) iepazīstināt attiecīgās valsts institūcijas un bibliotekāro sabiedrību ar pētījuma rezultātiem;
- 3) rosināt sabiedrisko domu lauku bibliotēku atbalstam.

Nepieciešamās informācijas ieguvei tika izveidotas divas anketas: viena lasītājiem, to skaitā arī pagasta vadībai, otra bibliotekāriem. Vairāki jautājumu bloki anketās ir salīdzināmi. Kā papildus metode tika izmantota standartizēta intervija ar bibliotekāriem.

Pētījums tika īstenots pēc tā saucamās "krusta" metodikas: pāri Latvijas administratīvā iedalījuma kartei pārvelkot divas slīpas krustojošās līnijas. Viena līnija sākās Ventspils rajonā un beidzās Krāslavas rajonā. Otra savienoja Alūksnes un Liepājas rajonus. Abas taisnes gāja pāri 19 rajonu 76 pagastiem. Visos šajos pagastos notika bibliotekāru aptauja, bet katrā trešajā pagastā, kopskaitā 25, arī lasītāju aptauja. Šie pagasti bija: Seces pagasts (Aizkraukles

rajonā), Jaunlaicenes un Trapenes pagasti (Alūksnes rajonā), Vecumnieku pagasts (Bauskas rajonā), Drabešu un Raunas pagasti (Cēsu rajonā), Valgundes pagasts (Jelgavas rajonā), Salas un Vīpes pagasti (Jēkabpils rajonā), Andrupenes un Svariņu pagasti (Krāslavas rajonā), Rendas pagasts (Kuldīgas rajonā), Bārtas un Vaiņodes pagasti (Liepājas rajonā), Jumpravas pagasts (Ogres rajonā), Sutru pagasts (Preiļu rajonā), Feimaņu pagasts (Rēzeknes rajonā), Inčukalna un Ķekavas pagasti (Rīgas rajonā), Blīdenes un Pampāju pagasti (Saldus rajonā), Jaunsātu un Lestenes pagasti (Tukuma rajonā), Palsmanes pagasts (Valkas rajonā) un Zlēku pagasts (Ventspils rajonā).

Gan izvēlētais pagastu skaits, gan to atrašanās dažādos republikas rajonos, gan to lielums, gan bibliotēku skaits un bibliotekāru atšķirīgās aktivitātes nodrošina pētījumā iegūto datu attiecināšanu uz visu republiku.

Iedzīvotāju aptauja tika uzsākta 1997.gada janvārī un turpinājās līdz aprīļa mēnesim. Atbildes uz anketas jautājumiem kopumā sniedza 445 lasītāji, to skaitā 51 pašvaldības pārstāvis, un 105 bibliotekāri. No visiem respondentiem bibliotēku izmantoja 353 lasītāji.

Intervēto iedzīvotāju vidū 78% sievietes un 22% vīrieši. Pēc vecuma: jaunieši līdz 24 gadiem - 13%, no 25 - 29 gadiem 7,9%. Vislielākā grupa no 30 - 39 gadiem - 32,6%. No 40 - 55 gadiem - 29%. Vecāki par 55 gadiem - 17,5%. Pēc izglītības lielākā grupa bija pagastu iedzīvotāji ar vidējo vispārējo un vidējo speciālo izglītību, tad sekoja lasītāji ar augstāko izglītību, un tie, kuriem pamata vai nepabeigta vidējā izglītība.

Tika intervēti skolnieki, pensionāri, mājsaimnieces, bezdarbnieki, zemnieki, kā arī privātfirmu īpašnieki. Visvairāk anketu saņēmām no skolās un dažādās iestādēs, to skaitā, ambulancēs, pastā un pagasta valdē strādājošajiem.

Lasītājs un bibliotēka

Pētījums rāda, ka brīvā laika struktūrā, pēc pievēršanās biežuma, pirmās trīs vietas ieņem televīzija, radioraidījumi un avižu lasīšana. Grāmatu un žurnālu lasīšana attiecīgi ierindojas ceturtajā un piektajā vietā. Puse no intervētajiem atzīmēja, ka viņi vismaz dažas reizes gadā skatījušies videofilmas, bet aktīvākie, t.i., 15,0 %, tās skatās dažas reizes nedēļā.

Tikai periodiku lasa 6,5 % aptaujāto. Pieskaitot šai grupai tos, kuri gada laikā izlasījuši 1 - 2 grāmatas, jāsecina, ka gandrīz piektā daļa pagasta iedzīvotāju grāmatas nelasa. Minētajā laika posmā 3 - 5 daļliteratūras grāmatas bija izlasījuši 18,4 %, bet 6 - 10 grāmatas - 13,7 % respondentu. Vairāk nekā 10 grāmatas gadā lasījuši 18 %

respondentu. Tomēr par patiesiem daiļliterāras cienītājiem jāuzskata tie 32,1 % pagasta iedzīvotāji, kuri gada garumā izlasījuši vairāk par 20 grāmatām.

Tā kā iedzīvotāju pirktspēja ir ļoti zema (14,6 % intervēto gada laikā nenopirka nevienu grāmatu, bet 53,0 % tikai 1 - 5 grāmatas), tad viens no galvenajiem lasāmvielas ieguves avotiem pagastā ir bibliotēka. Turpat puse lasītāju (47,6 %) atbild ļoti nepārprotami: bibliotēku apmeklēju tādēļ, ka grāmatu iegādei nav līdzekļu. Savukārt 1980.gadā iegūtā socioloģiskā informācija liecina, ka triju mēnešu laikā 5 un vairāk grāmatu bija nopirkuši 69,0 % aptaujāto pilsētciematu iedzīvotāji.

Šobrīd pagastu bibliotēku tīkls nodrošina bibliotekāro pakalpojumu pieejamību visiem lauku iedzīvotājiem. Latvijas 489 pagastos 1997.gada sākumā darbojās 722 bibliotēkas pieaugušajiem un 11 bibliotēkas bērniem. Katrā izpētes bāzē bija vismaz viena, bet 27 pagastos divas tautas bibliotēkas. Lielākajos pagastos darbojās 3 un pat 4 bibliotēkas. Vairumā pagastu iedzīvotājiem bija iespēja izmantot arī skolu bibliotēkas. Tomēr skolniekus un pedagogus neapmierina to fondi, kuros, ar nelieliem izņēmumiem, galvenokārt komplektē obligāto mācību literatūru.

Pagastu bibliotēkās visbiežāk apmeklē mācību iestāžu audzēkņi, pensionāri, mājsaimnieces un bezdarbnieki, bet nedaudz retāk budžeta iestādēs strādājošie. Šad tad bibliotēkā iegriežas zemnieku saimniecībās un paju sabiedrībās strādājošie, bet tikpat kā nemaz - privātfirmu darbinieki.

Šī labāk situētā iedzīvotāju daļa abonē vairākus preses izdevumus, un, kā rāda aptauja, gada laikā bija iegādājušies lielāku grāmatu skaitu kā pārējie.

Izpētes pagastos bibliotekārais aptvērums svārstījās no 12 - 30 %. Toties ciematos, kur kādreiz atradās lielsaimniecību centri, bet tagad pārsvarā dzīvo bezdarbnieki, bibliotēkā lasa pat 38 % no visiem iedzīvotājiem.

Pagasta ļaudis, kuri atraduši ceļu uz bibliotēku, pārsvarā to apmeklē regulāri: vismaz reizi nedēļā - 44,5 %, dažas reizes mēnesī - 36,0 %, bet dažas reizes gadā - 19,5 % lasītāju. Šie bibliotēku apmeklētības rādītāji ir augstāki salīdzinot ar 1980.gadā iegūtajiem datiem. Piemēram, pasīvo apmeklētāju skaits (bibliotēkā gada laikā ierodas 1 - 2 reizes) veidoja trešdaļu no visiem bibliotēkas lasītājiem.

Šodienas aktivitātes lielā mērā saistītas ar jau minēto periodikas lasīšanas bumu - 35,4 % intervēto bibliotēkā ierodas palasīt jaunākās avīzes un žurnālus. Tomēr visvairāk cilvēku (44,9 %) atzīmēja, ka viņi bibliotēkā galvenokārt meklē literatūru

mācībām un darbam. Grāmatas atpūtai izvēlas 39, 4 % lasītāju. Vēlmi aprunāties ar bibliotekāri atzīmēja ceturtdaļa apmeklētāju, bet 2,5 % lasītāju bibliotēka ir vieta, kur sasildīties. Pagasta bibliotekāru darba apjoms ir krietni paplašinājies. Tomēr augošais pieprasījums pēc jaunākās literatūras ievērojami atpaliek no bibliotēkās piedāvātā. Tas sakāms gan par daiļliteratūras, gan nozaru literatūras fondu. Ar šādu stāvokli nav apmierināti 35,7 % respondentu.

Pašvaldību piešķirtais finansējums bibliotēkām ir ļoti atšķirīgs: no dažiem latiem līdz vairākiem simtiem, vienā pagastā pat 1000 latu gadā, visbiežāk šī summa ir 240 lati. Neskatoties uz to, ka periodikas abonēšanai tērēts vairāk, arī šī fonda daļa neapmierina 8,8 % lasītāju. Visās bibliotēkās, saprotams, bija attiecīgā rajona avīze. Kā ļoti pieprasīti, bet ne visur pasūtīti jāmin šādi laikraksti: "Praktiskais Latvietis" nebija 21 bibliotēkā, "Diena" - 18 bibliotēkās, "Dienas Bizness" - 16 bibliotēkās, "Neatkarīgā Rīta Avīze" - 14 bibliotēkās, "Lauku Avīze" - 8 bibliotēkās. Vissliktākais stāvoklis ar avīzēm intelektuāļiem: "Izglītība un Kultūra" - nebija 32 bibliotēkās, "Literatūra. Māksla. Mēs" - 34 bibliotēkās.

Popularitātes rangū rindā pirmajās piecās vietās izvirzās šādi laikraksti: attiecīgā rajona avīze, "Lauku Avīze", "Diena", "Vakara Ziņas" un "Neatkarīgā Rīta Avīze". Pieci lasītākie žurnāli laukos ir: "Santa", "Sieviete", "Mūsmājas", "Zeltene", "Sveiks un Vesels".

Grūtības fonda papildināšanā tiek pārvarētas dažādi. Bibliotekāri lasītājiem piedāvā personīgās avīzes un žurnālus. Dažkārt arī vietējie iedzīvotāji bibliotēkai dāvina izlasītos žurnālus un grāmatas. Nereti bibliotekāriem jāpārliecina pašvaldība, ka jaunākajai presei jāglabājas bibliotēkā nevis pagasta valdes telpās. Ir bibliotēkas, kur pieprasītākos romānus izsniedz pret nelielu samaksu. Iegūto naudu izmanto jaunumu iegādei.

Bibliotēkās vispieprasītākā ir daiļliteratūra, īpaši mīlestības romāni. Priekšroku tiem dod 45,4 % lasītāju, detektīviem 36,3 % lasītāju, vēsturiskajiem romāniem 33,9 % lasītāju un psiholoģiskajiem romāniem - 32,5 % lasītāju. Šādu lasīšanas ainu, kas ir visai stabila, rāda arī iepriekšējie pētījumi.

Bibliotekāriem visgrūtāk apmierināt pieprasījumus pēc mūsdienu romāniem: gan latviešu, gan ārzemju autoru darbiem.

Latvieši, būdami pēc dabas sentimentāli, labprāt lasa dzeju. Lai gan tās popularitāte nedaudz kritusies, tomēr dzejoļu krājumus galvenokārt pērk 19,7%, bet meklē bibliotēkā 28,6 % respondentu. Ar izveles iespējām bibliotēkā neapmierināti 7,4 % lasītāju.

Bibliotēkās aug pieprasījums pēc dažādu nozaru literatūras, ko lielā mērā nosaka izmaiņas mūsu valsts politikā un ekonomikā, tai skaitā konkurence darba tirgū, jaunās mācību programmas skolās. Apmeklētāji visbiežāk meklē praktiskās rokasgrāmatas un enciklopēdijas (38,1 % lasītāji), vārdnīcas (26,9 % lasītāji), literatūru dabaszinātnēs (24,4 % lasītāji), vēsturē (22,8 % lasītāji), folkloristikā (21,8 % lasītāji).

Nozaru literatūras fonds neapmierina 13,3 % intervēto. Ja kopumā 35,7% lasītāju kritizē jaunāko grāmatu klāstu, tad bibliotekāri šādu situāciju vērtē dramatiskāk: 72,4 % atzīmē, ka viņus neapmierina grāmatu iegādei piešķirtie līdzekļi, bet 44,8 % to pašu saka par periodikai atvēlētajām summām. Par fonda neatbilstību lasītāju pieprasījumam izteicās 31,4 % bibliotekāru.

Bibliotēkas darbs atkarīgs no daudziem apstākļiem - arī no telpām. Jau 70. - 80.gados veiktie pētījumi liecināja, ka laukos daudzas bibliotēkas atrodas nepiemērotās celtnēs. Tagad aina nav iepriecinošāka. No visām 32 redzētajām, tikai viena bibliotēka atradās jaunceltā ēkā, astoņās bibliotēkās bija nepieciešams steidzams remonts, lai novērstu ūdens tecēšanu fondu telpās. To kā lielu mīnusu atzīmēja 10,0 % lasītāju un 16,0 % bibliotekāru. Arī par apkuri ir daudz sūdzību.

Apmeklēto bibliotēku telpu lielums svārstījās no 25m² līdz 280m², tikai 13 bibliotēkās bija lasītava vai speciāli šim nolūkam ierādīta telpas daļa, kur var ērti pašķirstīt avīzes, konspektēt nepieciešamo. Labvēlīgākā stāvoklī ir bibliotēkas, kuras ar pagasta valdi atrodas vienā ēkā. Tur ir lielāka lasītāju plūsma, ciešāks kontakts ar pašvaldību, lielākas iespējas izmantot tehniku - galvenokārt kopētāju.

Par dažādas tehnikas trūkumu sūdzējās 36,2 % aptaujāto bibliotekāru. Dažās bibliotēkās nebija pat telefona, bet esošie mūzikas atskaņotāji iegādāti vismaz pirms divdesmit gadiem. Arī lielie koka skaitāmie kauliņi ne visur pametuši bibliotekāra rakstāmgaldū.

Pašvaldības un bibliotēkas

Šobrīd pašvaldības strādā ļoti sarežģītos apstākļos un tomēr, neviens pagasta vecākais anketā neatzīmēja, ka bibliotēkai domāto naudu labāk novirzīt trūkcimietēju pabalstiem. Daudzi pat uzsvēra, ka bibliotēka, kur var ieiet apsildīties, parunāties, izlasīt jaunāko presi un grāmatas, arī ir viens no palīdzības veidiem mazturīgajiem. Tomēr uzturēt pagastā 2, 3 vai pat 4 bibliotēkas esot ļoti grūti, labāk atstāt vienu, bet bagātu.

Esošos grāmatu fondus kritizēja 23,5 %, bet bibliotēkas telpas 13,7 % aptaujāto pašvaldības pārstāvju. Savukārt 35,3 % atzīmēja, ka bibliotēkā viss kārtībā. Anketās tika ierakstīti pārmetumi valdībai par nepareizo nodokļu politiku, kas neļauj atbalstīt kultūru laukos.

Pašvaldību pārstāvji bibliotēkā iegriežas, lai galvenokārt, saņemtu konsultācijas par interesējošām tēmām un iegūtu grāmatas darbam, kā arī, lai iepazītos ar jaunāko presi. Nereti bibliotekāra palīdzība nepieciešama dažādu pasākumu organizēšanā. Pagastu vadītāji visvairāk interesējas par juridisko literatūru un praktiskajām rokasgrāmatām.

Intervētie pašvaldības pārstāvji kopumā pozitīvi vērtē bibliotēkas darbu un atzinīgi izsakās par bibliotekāru profesionālismu. Arī 38,2 % bibliotekāru atzīst, ka pašvaldību attieksme pret bibliotēku pēdējos divos gados ir mainījusies uz labo pusi. Šo attieksmi kā ļoti pozitīvu atzīmēja 19,0 % bibliotekāru, kā pozitīvu 61,0 %, kā vienaldzīgu 9,5 %, kā negatīvu 1,9 %. Sava viedokļa nebija 8,6 % bibliotekāru.

Pētījums parādīja, ka gan pagastu vadītāji, gan lasītāji vēlas, lai bibliotēkas sevi vairāk reklamētu, lai tajās būtu plašāka kultūras pasākumu programma. Arī sadarbība ar vietējo pašvaldību nav regulāra. Atklājās, ka 12 bibliotekāres ar pagasta vecāko pēdējo reizi runājušas pirms 2 - 3 mēnešiem, bet vairāk ne kā puse aptaujāto pirms mēneša. Saskarsmē ar pašvaldību vadītājiem liela daļa bibliotekāru (50,5 %) aprobežojas tikai ar saimniecisku jautājumu kārtošanu. Šāda situācija liecina par bibliotekāru un pašvaldības vadītāju atsvešināšanos, kas nenāk par labu lasītājam. Naudas devēji ir nepārtraukti jāpārlicina un jāieinteresē, lai gūtu atbalstu savām idejām. Tā kultūras darbinieki spiesti rīkoties visā pasaulē. Aptauja rāda, ka tikai 12,4 % bibliotekāru pēc savas iniciatīvas izraugās un piedāvā literatūru pagasta vadītājiem. Te jārunā par darbinieku komunikācijas spējām. Socioloģiskais pētījums "Bibliotekārs un lasītājs" (1984. - 1986.) parādīja, ka 50,0 % bibliotekāru uzskata sevi par nekomunikabliem (intravertiem). Savukārt pagasta vecākie ir diezgan kūtri bibliotēkas apmeklētāji: 33,3 % intervēto bibliotēkā iegriežas vismaz reizi nedēļā, 20,8 % - apmēram reizi mēnesī, 16,7 % - dažas reizes gadā, bet turpat trešā daļa no viņiem bibliotēkā nebija ienākuši vairāk kā gadu un pat ilgāk. Minēto personu aktivitāte ir lielāka, ja bibliotēka un pagasta valde atrodas vienā ēkā.

Pagasta bibliotēkāra portrets

Šajos pārmaiņu gados bibliotēkāra misija sasniegusi jaunu robežliniju, aiz kuras palielinās gan uzdevumu apjoms, gan patstāvība un atbildība. Ne visi ir gatavi patstāvīgai fondu organizēšanai - attīrīšanai un papildināšanai neatkarīgi no rajonu centrālajām bibliotēkām, saskarsmei ar lasītājiem sarežģītu tēmu risināšanai, visdažādākās informācijas sniegšanai. Lielai daļai bibliotekāru vēl sveša bibliotēku datorizācijas problēma. Palīdzība minētajās jomās ir ļoti nepieciešama.

Bibliotekāri, atbildot uz jautājumu, kas viņiem pēdējo gadu laikā visvairāk palīdzējis ar profesionālo padomu, pirmajā vietā ierindo RCB, otrajā vietā pašmācību - grāmatas, žurnālus, trešajā vietā - kolēģus no citām bibliotēkām, ceturtajā - Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku dienestu.

Savukārt morālo atbalstu bibliotekāri visvairāk saņem no lasītājiem (80,0 %), no RCB (52,4 %), no ģimenes (45,7 %), no pagasta pašvaldības (38,0%).

Par metodiskās palīdzības trūkumu sūdzējās tikai 6,7 %, bet par iespēju aizbraukt uz profesionāli izglītojošiem pasākumiem Rīgā vai rajona centrā sūdzējās 21,0 % intervēto bibliotekāru. Aptaujas laikā svešvalodu kursus un pieaugušo izglītības centra rīkotās apmācības apmeklēja 8 darbinieki.

Lai gan no visiem aptaujātajiem bibliotekāriem 92,4 % nekur nemācās, tikai 7 no viņiem bija neapmierināti ar izglītības turpināšanas iespējām. Šāda attieksme pret kvalifikācijas celšanu daļēji saistāma ar darbinieku vecumu: izpētes bibliotēkās tikai 10,5 % aptaujāto bija jaunieši līdz 29 gadu vecumam. Pārējie bibliotekāri dalījās šādi: no 30 - 39 gadiem (29,5 %), no 40 - 55 gadiem (51,4 %), vairāk kā 55 gadi (8,6 %).

Gandrīz pusei aptaujāto bibliotekāru ir vidējā izglītība (45,7 %), tad seko darbinieki ar vidējo bibliotekāro izglītību (35,2 %). Ar augstāko bibliotekāro izglītību sastopām tikai 4 darbiniekus.

Bibliotekāri, neskatoties uz zemo atalgojumu, ir visuzticīgākie savai profesijai. Darbinieki ar vairāk nekā 20 gadu stāžu izpētes bāzēs veidoja vislielāko grupu (33,3 %), tad sekoja darbinieki ar stāžu no 11 - 20 gadiem (30,5 %), no 6 - 10 gadiem (19,0 %), no 3 - 5 gadiem (12,4 %), ar stāžu līdz 2 gadiem (4,8 %).

Šobrīd vērojama nevērīgā attieksme pret bibliotēkas vajadzībām un bibliotekāru algām apdraud jauno speciālistu ieplūšanu pagastu bibliotēkās.

Kopsavilkums

Pētījums apliecina, ka pašvaldību tautas bibliotēkas pagastos ir svarīgi, nereti pat vienīgie kultūras, izglītības un informācijas centri. To popularitāti galvenokārt nosaka literatūras bezmaksas pieejamība, kas sevišķi svarīga maznodrošinātākajai sabiedrības daļai. Tomēr jāsecina, ka bibliotēkas atrodas kritiskā stāvoklī un tāpat kā mūsu tautsaimniecība, vēl aizvien atrodas meklējumu krustcelēs.

Bibliotēku pilnvērtīgu attīstību atbilstošu mūsdienu prasībām, galvenokārt kavē finansu līdzekļu trūkums. Tas rada neatbilstību starp lasītāju interesēm un to apmierināšanas iespējām. Pagasta bibliotēku apmeklētājiem tādējādi tiek liegta pilnīga un kvalitatīva informācija.

Tā kā pašvaldību asinējumi bibliotēkām nodrošina tikai pašu minimālāko vajadzību apmierināšanu, tad turpmāk nepieciešams daudz lielāks valsts atbalsts modernas pagasta bibliotēkas izveidē.

Lai gan saskaņā ar likumu "Par pašvaldībām" pagastu vadībai ir jānodrošina bibliotēku darbība savā teritorijā, tomēr pagaidām viss atkarīgs no vietējās politikas, kas balstīta ne tikai uz finansiālajām iespējām, bet arī subjektīvās attieksmes pret kultūru un tās organizētājiem. Pagastu vecākajiem dažkārt ir viegli manipulēt ar bibliotekāriem, kuri baidās zaudēt darbu.

Tādēļ svarīgs notikums bibliotēku aizsardzības jomā ir ilgi gaidītā "Bibliotēku likuma" pieņemšana.

Pagastu bibliotēkās aktuālākā problēma ir fondu atjaunināšana, jo izņemto grāmatu skaits joprojām ievērojami pārsniedz jaunieguvumu apjomu. 1997.gadā pagasta bibliotēkas kopumā bija saņēmušas 157,6 tūkstošus uzskaites vienību, bet no fonda izslēdza 213,0 tūkstošus uzskaites vienību.

Kā šķērslī bibliotēku prestiža celšanā jāmin nepiemērotās telpas un nabadzīgais aprīkojums. Lai gan lauku rajonu pašvaldību budžetu izdevumi tautas bibliotēkām, rēķinot uz vienu iedzīvotāju, ir auguši (3,32 lati 1998.g. un 1,87 lati 1997.g.) tie krietni atpaliek no vēlamā.

Neatliekami risināmas bibliotekāru kvalifikācijas celšanas problēmas. Turpmāk jūtamu ieguldījumu šajā jomā sniegs Latvijas Nacionālās bibliotēkas un Latvijas Universitātes izveidotais Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Bibliotēku zinātnes un informācijas zinātnes nodaļas Bibliotēku darbinieku tālākizglītības centrs (BTIC).

Bibliotekāru aptauja liecina, ka vairums ir neapmierināti ar rajonu centrālo bibliotēku likvidēšanu, kā rezultātā mazajām bibliotēkām tiks ierobežota profesionāla metodiskā palīdzība.

Tajā pašā laikā daļa darbinieku priecājas par iegūto patstāvību grāmatu izvēlē un iegādē.

Šobrīd bibliotekārus satrauc arī fakti par skolu un tautas bibliotēku sapludināšanas gadījumiem pagastos. Pētījums rāda, ka pret to ir 69,5% aptaujāto bibliotekāru, bet 13,3% nav sava sprieduma.

Savukārt pret administratīvi teritoriālo reformu, kuras rezultātā varētu samazināties pagastu bibliotēku skaits, iebilda 86,6% aptaujāto. Lietuvā līdzīgas reformas rezultātā tika slēgtas vairāk nekā 100 bibliotēkas.

Bibliotekāri šobrīd strādā sarežģītos apstākļos, bet ciešā kontaktā ar lasītājiem, to atbalstīti. Anketās daudzkārt tika rakstīti vēlējumi bibliotekāram - strādāt tāpat, izturēt un nepadoties. Tādēļ 50,0 % aptaujāto bibliotekāru vēl ir optimisti un cer uz pozitīvām izmaiņām valsts kultūrpolitikā. Bibliotēka laukos joprojām ir un paliek patvērums sirdij un prātam.

Anna Mauliņa
 Latvijas Nacionālās bibliotēkas
 Pētniecības nodaļa

LASĪTĀJS, LASĪŠANA UN BIBLIOTĒKA BIZNESA LAIKMETĀ

Laiki mainās, un cilvēki mainās laikiem līdzi. Šī frāze precīzi attiecināma arī uz Latvijas lauku lasītāju, lasīšanu un bibliotēku, tā vien gribas teikt, mežonīgā kapitālisma apstākļos, kad materiāli nodrošinātā valdība skatās uz Briseli, bet tautas lielum liela daļa dzīvo nabadzībā, noliegumā, alkoholismā, vienaldzībā.

Kāds ir mūsu pagasta bibliotēkas lasītājs, kurš laikā, kad vērtību orientācijas augstākajā vietā ir izdzīvošanas vajadzības, nevar iztikt bez grāmatas?

Vidējā lasītāja - biznesa vecuma sievietes

Socioloģiskā mozaīka rāda, ka pagastu bibliotēku vidējā lasītāja ir biznesa vecuma sieviete, 30-39 gadus veca, tātad vēl jauna un droši vien skaista latviete, kurai ir vidējā izglītība un kura strādā pašvaldības iestādē vai uzņēmumā. Postkomunistiskās intelektuālās, ekonomiskās un finansiālās krīzes apstākļos viņa turas pati, palīdz noturēties savam vīram (statistika liecina, ka vīrieši krīzes situācijās, turklāt ilgstošas, pārdzīvo grūtāk), mēģina audzināt un skolot bērnus. Garīgo līdzsvaru šajos apstākļos viņai palīdz saglabāt ģimene, darbs, draugi un grāmatas. Šī jaunā lasītāja ir pastāvīgās naudas grūtībās, dažkārt viņa ir bezdibēņa malā (starp aptaujātajiem praktiski nav cilvēku, kas varētu iekrāt naudu), taču cerība viņai mirst pēdējā. Viņa joprojām cer un tic, ka viss pamazām nokārtosies, kaut arī pati nav mulķe un skaidri saprot, ka valdībai sirds tajā pusē, kur maks. Tāpēc uz valdības atbalstu viņa necer. Attiecībā uz nākotni vidējā lasītāja ir piesardzīga optimiste, tomēr viņai piemīt svārstīgā latvieša daba, un pie vismazākās vēja plūsmiņas viņa var liekties uz to pusi, no kuras jaunie vēji pūš.

Politiskās partijas - viltus pravietes

Šobrīd viņa netic nevienai partijai, jo pārāk daudzas reizes ir smagi pievilta. Viņa balstīja "Latvijas ceļu", bet tas atņēma viņas ietaupījumus bankā "Baltija". Viņa bija par "Tēvzemei un brīvībai", bet Māris Grinblats, pats būdams skolotājs, noniecināja skolotājus, un skolas neapmeklējošo bērnu skaits joprojām draudoši pieaug. Viņa cerēja arī uz Zīģerista zvaigzni, kura diemžēl nodzisa, jo ievēlētie neprata tikt pie teikšanas. Jā, arī Zemnieku savienību un

Kristīgos demokrātus viņa pētīja, bet tie nodarbojās nevis ar lauku, bet gan ar veco Krievijas pieminēto atjaunošanas problēmām...

Un tā nu viņa netic nevienam un par politiku sāk domāt pati. Jau šodien pašvaldībās kopumā iekļuvusi 44% sievietes. Parlaments viņai vēl priekšā, tur ir tikai 9% sievietes. Bet valdībā vienīgā sievietes kārtas pārstāve ir Aija Poča. Ja Latvijas parlamentā un valdībā būtu puse sievietes, kā tas ir Ziemeļvalstīs, tad, esmu pārliecināta, mazāk pieņemtu latviešu tautu diskriminējošus likumus.

"Lauku Avīze" - vienīgā ceļa zvaigzne

Pagasta bibliotēku vidējā lasītāja aktīvi seko līdzī visiem notikumiem gan pagastā, gan valstī. Viņa ik dienas skatās televizoru, klausās radio, lasa laikrakstus un grāmatas. Visvairāk viņa iecienījusi un abonē sava rajona avīzi, īpaši mil un par savu uzskata "Lauku Avīzi", saucot to mīļvārdiņos - par "Lavīzi" vai "Lauceni". Tomēr viņai gribas zināt arī, kādus viedokļus pauž citi ceturtās varas pārstāvji, tāpēc viņa šad un tad nopērk "Dienu" un "Neatkarīgo Rīta Avīzi". Taču ar to viņai arī vēl ir par maz, viņa grib zināt, kā tad ar izglītības reformu iet un kādi strāvājumi ir literatūrā, kultūrā, mākslā. Tāpēc bibliotēkā viņa dažkārt paņem "Izglītību un Kultūru" un nedēļrakstu "Literatūra. Māksla. Mēs." Vidējā lasītāja diemžēl ir atteikusies no vienīgā un kādreiz tik iecienītā žurnāla "Karogs" - varbūt tāpēc, ka tas pārāk tālu aizgājis no īstenības, varbūt tāpēc, ka daudzās jo daudzās bibliotēkās "Karoga" nav... Vidējā lasītāja tāpat nekad neieskatās žurnālā "Klubs", jo jaunlatviešu jeb jaunbagātnieku hameleoniskās rotaļas viņu neinteresē.

Gada laikā vidējā lasītāja var atļauties nopirkt tikai 1 līdz 5 grāmatas, priekšroku dodot kalendāriem, lietišķām rokasgrāmatām un enciklopēdijām.

Pēc kaut kā cēla, nezināma...

Ikdienas rūpes, nedienas un nedrošība liek viņai būt lietišķai, taču sirds tā ilgojas pēc kaut kā iracionāla, cēla nezināma un skaista... Un te nu mīlestības romāni, it īpaši Daniēlas Stīlas darbi, ievēd viņu šķietamā, var teikt arī - virtuālā realitātē, kurā pat skaistākie sapņi piepildās.

Vidējā lasītāja apmeklē bibliotēku reizi nedēļā un galvenokārt tāpēc, ka darbam nepieciešama informācija, bet grāmatu cenas, salīdzinot ar viņas ienākumiem, ir nerasniedzami augstas. Tāpēc, bet ne tikai tāpēc, pašvaldībām un valdībai, viņasprāt, vairāk naudas būtu jāatvēl izglītībai un kultūrai, skolotāju algu palielināšanai,

jaunu darba vietu radišanai, neaizmirstot arī lauksaimniecību un medicīnu. Vienlaikus viņa uzskata, ka pašvaldību budžeti būtu daudz stingrāk kontrolējami. Viņa ir kategoriski pret pagastu apvienošanu.

Valdība sauc uz rietumiem...

Videjā lasītāja, kā jau sākumā teikts, ir biznesa, varētu teikt arī - Balzaka vecuma sieviete. Taču šķiet, ka no paša biznesa viņa ir diezgan tālu, jo ekonomika, finanses un tieslietas viņu daudz neinteresē. Bibliotēkās jau arī praktiski šādas informācijas nav. Taču neskaitāmajiem valdības saukļiem un aicinājumiem doties uz Eiropu viņa nepretojas kā eksimpērijas laikos, kad partija sauca uz austrumiem, bet kadri brauca uz rietumiem. Viņa grib zināt, kā tad Eiropā isti ir, tāpēc intensīvi lasa tulkoto rietumu literatūru. Par austrumu vējiem gan viņa vairs neinteresējas un krievu literatūru praktiski nelasa.

Aizmirst Vilis Lācis un Imants Ziedonis

Taču nacionālo literatūru, īpaši prozu, viņa mīl. Pilnīgi neuzticīga viņa palikusi padomju laikā visvairāk izdotajam, cildinātajam un, kā pētījumi rādīja, arī lasītajam Vilim Lācim, aizmirsusi Andreju Upiti, Visvaldi Lāmu, Regīnu Ezeru, pat Imantu Ziedoni. Viņa pievērsusies tā saucamajiem jaunajiem sieviešu romāniem - Vizmas Belševicas "Billei", Irmās Grebzdēs "Pelēkajai mājai" un Ārijas Elksnes dzejai. Viņa nav aizmirsusi arī rakstniekus Alfrēdu Dzīlumu, Zigmundu Skujiņu, Albertu Belu, Jāni Klīdzēju un Anšlavu Eglīti.

Runājot par trimdas izdevumiem, pēc kuriem pagastos pieprasījums ir ļoti liels, jāatzīst, ka šo lasītāju pieprasījumu apmierināt nevar, jo pagastos trimdas literatūras praktiski nav. No jaunajiem autoriem vidējā lasītāja ievērojusi un atzinusi Jāni Rambū. Domāju, ka viņa joprojām gaida nacionālā romāna atdzimšanu, kuru, protams, visi gaida.

Bibliotēka - nabagu, bezdarbnieku un pensionāru paradīze

Pasaulē dominē nostādne, ka publiskā bibliotēka ir nabagu, bezdarbnieku un pensionāru paradīze. Šo īstenību pēc 2. pasaules kara līdz sāpēm smeldzīgi attēlojis Gunārs Janovskis romānā "Migla pār Trentu". Mazā Anglijas pilsētiņā ielu krustojumā stāv policists, bēgļi no Austrumeiropas, arī Latvijas, viņam bieži prasa ceļu: parasti jautā, kur atrodas krogs, un pēkšņi viens prasa: kā atrast bibliotēku?

Tos, kuri prasa ceļu uz bibliotēku, policists nopēta rūpīgāk, viņa sejā pat atplaukst smaids, jo viņš zina, ka šie cilvēki nepazudīs, kaut arī tajā brīdī viņi varbūt iet uz bibliotēku gulēt.

Arī mūsu pagastu bibliotēkas neaizmirst ne pensionārus, ne bezdarbniekus, šai paradīzes pludmalei piepulcējot arī skolniekus. Man gribētos teikt, ka bibliotēka ir sieviešu paradīze, vai vēl pareizāk, - bibliotēka neatraida nevienu. Kopumā mūsu pētījumā 8 cilvēki atbildēja, ka viņi iet uz bibliotēku, lai pasēdētu siltumā. Arī Latvijas Nacionālo bibliotēku bomžas mīl un pamamās iekļūt pat izstāžu atklāšanās un prezentācijās. Tikai... profesors vēl spēj sēdēt blakus ubagam, bet jaunbagātnieks vai pārgudrs ierēdnis - nekad.

Sekundārais analfabētisms

Vēl viena, tā teikt, pasaules atziņa Latvijas kontekstā ir tāda paradība, kas pēdējos gadu desmitos pieaug biznesa, finansu, valdību un parlamentārajās aprindās. Tas ir tā saucamais sekundārais analfabētisms, proti: pēc izglītības iegūšanas cilvēki pārtrauc lasīt grāmatas, iztiekot no plašsaziņas līdzekļos un datortiklos gūtās informācijas.

Mūsu dati liecina, ka bibliotēkās vismazāk lasa tie, kuri strādā tā saucamajās biznesa struktūrās. Arī pagastu vadītāji bibliotēkas izmanto maz. Taču, ja padomju laikos funkcionāri neatzinās, ka lasa ļoti maz, un daudzi apgalvoja, ka viņu mīļākā grāmata ir "Kā rūdijās tērauds", tad tagad pagastu vecākie vismaz nenoliedz, ka grāmatu lasīšanai laika neatliek. Šķiet, vismaz melu mūsu sabiedrībā kļuvis mazāk. Starp citu, kāds pagasta līderis studē bibli.

Par iegūto datu ticamību

Parasti pētījumos ir tā saucamie psiholoģiskie slazdi. Intervētājs gaida, kad kāds tajos iekritis. Kādā iepriekšējā Latvijas Nacionālās bibliotēkas pētījumā literatūras sarakstā bija iekļautas trīs neesošu autoru neesošas grāmatas: "Dzīves virpuli", V.Kalnsila "Romiešu kohorta soļo" un M.Burgina "Uz dzīves sliekšņa". Psiholoģiskajos slazdos iekrita, t.i., šīs grāmatas visvairāk "lasīja" partijas funkcionāri un skolotāji. Dažiem pat tās "bija mājās".

Šajā pētījumā kļūdas dēļ žurnālu sarakstā bija iekļauts "Dadzis", kurš, kā zināms, vairs neiznāk. Tomēr bija daži, kas "Dadzi" "pirka" vai pat pamanījās "abonēt".

Lasītāju skaits lavīnveidīgi aug

Latvijas Nacionālās bibliotēkas pētījuma "Latvijas bibliotēka 20.gadsimta beigās" 1.kārta "Pagasta bibliotēka 20.gadsimta beigās" apstiprina jau zināmo: lasītāju skaits Latvijas bibliotēkās aug. Tas notiek, neskatoties uz to, ka latviešu tauta izmirst. Ik gadu no Latvijas kartes pazūd divas Alūksnes jeb 20000 cilvēku. Kopš 1991.gada bibliotēku finansējums tikpat lavīnveidīgi samazinājies. 1995.gadā sasniegta kritiskā robeža. Šķiet, ka lūzums ir noticis. Ar 1996.gadu sācies neliels finansējuma kāpums, taču vēl nav pārliecības, ka tas turpināsies.

Visi mīl bibliotēku, bet...

Tauta bibliotēku mīl un nevar bez tās iztikt, bet bibliotēka pilnīgi un galīgi nespēj apmierināt informacionālās vajadzības. Valdībai un pašvaldībām bibliotēku finansējums krasi jāpalielina, ja vien mēs negribam palikt banānu republikas statusā. Nu nevar būt tā, ka grāmatu iegādei bibliotēkās varam atļauties tērēt tikai 0,20 latus vidēji uz vienu iedzīvotāju, ka izglītības reformā un izglītības likumā bibliotēkai vieta nav paredzēta.

Publiskās bibliotēkas ir pašvaldību īpašums. To nedrīkst aizmirst. Bet pret īpašumu ir arī pienākumi. Tos jāuztur un jāapsaimnieko.

Pasaules informacionālajos lielceļos

Informācija, tehnoloģija, izglītība - tie ir trīs maģiskie vārdi, kas reprezentēs 21.gadsimtu. Arī mums šī ēra tuvojas, kad pagasta bibliotēka būs ne vien vietējas, bet arī globālas informācijas centrs. *INTERNET* informacionālos lielceļus jau staigā attīstītā pasaule, un nav pamata domāt, ka Latvijā būs savādāk, jo mēs taču gribam iet uz Briseli, nevis uz Beberbekiem.

Bibliotekāram jābūt daudz aktīvākam - bet tāds viņš pagaidām vēl nav. Ne Šķēle, ne Kostanda, pat ne Bojārs vai Briseles sūtņi nenoplaus nātres bibliotēkas priekšā. Tas tiešā un pārnēstā nozīmē jādara pašiem. Bilss Klintonss saka: "Amerikāņiem nav pastāvīgu draudu, bet viņiem ir viens liels ienaidnieks - tā ir neaktivitāte." Latvieši droši vien teiktu: kūtrums vai slinkums. Ja gribam ko sasniegt, tad mums pašiem jāmainās laikiem līdzī.

Bibliotēka tirgus laukumā

"Sabiedrība par bibliotēku darbu zina maz un nereti neizprot - ko un kā bibliotēka dara. Nezināšanas dēļ bibliotēku nepieciešamība pat tiek apšaubīta.

Par šiem jautājumiem jārūnā un jāraksta nevis šad un tad, bet ik dienu, ik stundu. Tikai tad valdība, pašvaldības un sabiedrība sapratīs, ka bez bibliotēkas patiešām neiztikt." Apmēram šāds ir ASV bibliotēku zinātnes pētnieku secinājums attiecībā uz ASV municipalitāšu bibliotēkām. Mūsu pētījums liecina, ka pie mums ir tieši tāpat. Bibliotēkas vieta tirgus laukumā nereti nav saskatāma, jo visi zina, ka bibliotēka naudu nekad nav pelnījusi un nepelnīs. Varbūt šīs nespējas pelnīt naudu, bet galvenokārt gan publicitātes trūkuma dēļ bibliotēka atkal un atkal tiek noniecināta. Tikai daži piemēri. Tā saucamās radošās aprindas, piemēram, rakstnieku lideri, arī kultūras sfēras funkcionāri, vārdos saka: bibliotēka ir vienīgā vieta, kur nacionālā grāmata jūtas kā mājās, tikai bibliotēkas mūs novērtē šajā krīzes laikā. Toties, kad jādala maģiskā kultūrkapitāla līdzekļi, tad radošie un funkcionāri atceras tikai sevi, un bibliotēka kārtējo reizi tiek aizmirsta. Arī Kultūras ministrijas piešķirto stipendiju lokā bibliotekāriem vietas nebija...

Un, beidzot, vēl augstāki funkcionāri var teikt: stikla kalnus, t.i., bibliotēkas, necelsim. Te lūk, jau ir precedents, kā uzsvēra Baltijas jūras valstu pilsētu apvienības saiets "Vārda brīvība un bibliotēkas" (Visbija, 1996) kāda pasaules bibliotēku praksē nav bijis...

20.-30.gados latviešu tautai bija izvēle: celt Nacionālo bibliotēku vai Brīvības pieminekli. Izvēlējās pēdējo; skaisti - ir svētvieta. Nesen mums atkal bija iespēja izvēlēties: celt Nacionālo bibliotēku vai Melngalvju namu. Rīgas funkcionāri izvēlējās pēdējo; arī "skaisti" - būs ekskluzīva, kā tagad mēdz teikt, vācu kultūras salīna... Taču - kur ir mūsu nacionālās grāmatas svētnīca?

Padomju laikā Maskavas bibliotekāri mums teica: "Kā tad tā? Latvija ir vienīgā republika visā Padomju Savienībā, kurai nav speciāli celtas Valsts bibliotēkas ēkas. Kaut kas nav labi ar jūsu vadītājiem!?" Un nebija arī. Tagad Latvija ir vienīgā valsts Eiropā, kura 21.gadsimtā ieiet bez savas Nacionālās bibliotēkas ēkas. Komentāri te, tā teikt, lieki... Svarīgs ir tikai viens: bibliotēka ir mūžīga, tā iet caur gadu simteņiem. Nu būs tas stikla kalns, un radīsies tas Antiņš, kas uzkāps šai kalnā visaugstākajā! Tā jābūt, ja vien mēs negribam palikt par mūžīgu banānu republiku.

Tāpēc neaizmirsīsim paši un neļausim aizmirst citiem, ka mūsu - bibliotekāru - rokās ir un būs 21.gadsimta visstiprākais ierocis - informācija. Un, kam pieder informācija, tam piederēs pasaule!

Aina Štrāle

Latvijas Nacionālās bibliotēkas
Pētniecības nodaļa

BIBLIOTĒKU FONDI LASĪTĀJA UN BIBLIOTEKĀRA SKATĪJUMĀ

Viena no šobrīd smagākajām problēmām visās Latvijas bibliotēkās - protams, arī pagastu bibliotēkās - ir fondu problēma.

Pēdējos piecos gados notikusi to attīrīšana no lielos daudzumos uzkrātās, bet pārsvarā mazvērtīgās padomju literatūras - tādēļ grāmatu krājumi stipri sarukuši. Bibliotēku plauktos rindojas galvenokārt sen "nolasītie", apbružātie, literāro vērtību gan nezaudējušie, bet daudziem lasītājiem jau pazīstamie latviešu un cittautu rakstnieku darbi. Ko gan lai saka ilggadējs bibliotēkas lasītājs (par tādiem sevi atzīst daudzi pagastu bibliotēku apmeklētāji), ja plauktos atrodams vienīgi jau izlasītais? Dažviet bibliotekāriem pat nācies dzirdēt, ka viņu gadiem kopto un glabāto grāmatu krājumu nodēvē par "makulatūru"...

Kāds tad ir pašreizējais fondu stāvoklis pagastu bibliotēkās? Kā tie mainījušies pēdējos divos gados?

Pēc bibliotekāru aptaujas datiem 1996.gadā 105 bibliotēkas iegādājušās 100 līdz 300 jaunas grāmatas. Vairāk nekā 400 grāmatu varējušas nopirkt astoņas bibliotēkas. Viena pagasta bibliotēka 1996.gadā grāmatu iegādei nav saņēmusi ne santīma.

1997.gada pirmajos divos mēnešos nevienu jaunu grāmatu nav varējušas nopirkt trīsdesmit četras bibliotēkas. Visvairāk bibliotēku - divdesmit piecas - nopirkušas 1 līdz 20 jaunas grāmatas. Salīdzinoši daudz izdevumu - 71 līdz 100 - šogad iegādājušās tikai trīs bibliotēkas.

Interesanti atzīmēt, ka dažas pagastu bibliotēkas izsniedz lasītājiem grāmatas par simbolisku samaksu, piemēram, par santīmu dienā (ir arī citi varianti...). Par šo naudu tiek pirktas atkal jaunas grāmatas. Te var saskatīt zināmu līdzību ar mācītāja V.Panteniusa pirms 160 gadiem (1837) Jelgavā dibināto Latviešu lasīšanas biedrību - katram vienu sudraba rubli iemaksājušam biedram bija tiesības lasīt par šiem līdzekļiem iegādātās biedrības grāmatas...

Taču mūsdienu lasītāju personīgo līdzekļu iesaistīšana pagastu bibliotēku fondu papildināšanā nav un nevar būt problēmas risinājums - arī tādēļ, ka tas neatbilst starptautiskajiem publisko

bibliotēku lietošanas noteikumiem. UNESCO publisko bibliotēku manifestā (1972) deklarēts, ka bibliotēkas pilnībā uzturamas no sabiedriskajiem fondiem un par bibliotēku pakalpojumiem nevienam nav jāmaksā. Tātad: kaut gan aktīvākie bibliotekāri mēģina rast izeju no situācijas, papildinot grāmatu un periodikas krājumus netradicionālā veidā, kopumā pagastu bibliotēku fondi nespēj apmierināt lasītāju vajadzības. To apliecina arī socioloģiskā pētījuma rezultāti. Piemēram, uz jautājumu "Kuras daiļliteratūras pieprasījumus jums ir visgrūtāk apmierināt?" aptaujātie bibliotekāri visbiežāk minējuši mūsdienu latviešu rakstnieku un mūsdienu ārzemju rakstnieku romānus. Grūtības lasītāju interešu apmierināšanā sagādā arī pirmskara latviešu autoru proza un trimdas literatūra. Neapmierināto dzejas pieprasījumu ir mazāk.

Bibliotekāru un lasītāju (445 anketas) atbildes uz jautājumiem, kas saistīti ar bibliotēku fondiem, pamatā ir vienādas. Arī lasītāji par bibliotēkās visgrūtāk pieejamo literatūru uzskata mūsdienu latviešu rakstnieku prozu (60 atbildes), mūsdienu ārzemju rakstnieku romānus (55 atbildes), trimdas latviešu darbus (45 atbildes), pasaules klasiku (41 atbilde), pirmskara latviešu autoru prozu (38 atbildes).

Pieprasīta, taču bibliotēkās diemžēl nepietiekamā daudzumā ir nozaru literatūra. Bibliotekāri anketās minējuši, ka stipri palielinājusies lasītāju vajadzība pēc juridiskās literatūras, acīmredzot to radījusi interese par saimniecisko reformu laukos. Viegļāk apmierināt pieprasījumus ekonomikā, finansēs, vēsturē, dabaszinātnēs, mākslā, reliģijā un citās nozarēs. Tas gan nenozīmē, ka bibliotēkas būtu pietiekami nodrošinātas ar šo nozaru jaunāko literatūru - vienkārši lasītāju interese par šīm tēmām ir mazāka. Bibliotēkās nepietiek arī vārdnīcu, enciklopēdiju, praktisko rokasgrāmatu. To atzīmējuši vairāk nekā 30% bibliotekāru.

Uz fondu nabadzību norādījuši arī lasītāji. Atbildot uz jautājumu "Kas jūs neapmierina pagasta bibliotēkā?", apmēram 35,7% aptaujāto minējuši jaunāko grāmatu fondu, bet 8,8% lasītāju ir neapmierināti ar periodikas izvēles iespējām.

Bibliotēku abonētās periodikas analīze rāda, ka žurnālu nosaukumu skaits pārsniedz - dažos pagastos pat ievērojami - abonēto laikrakstu skaitu. Tomēr arī pieprasījums pēc žurnāliem netiek apmierināts. Daudz ir tādu žurnālu, ko lasītāji vēlētos redzēt bibliotēkā, bet... Kādā bibliotēkā konstatējām, ka populārie izdevumi "Verena", "Burda" tiek izsniegti lasītājiem uz mājām par maksu. Šis fakts vēlreiz apliecina bibliotekāru pūles rast izeju no finansiālām problēmām. Taču šādi paņēmieni ir sporādiski un mazefektīvi.

Vērtējot bibliotēkas iespējas nodrošināt lasītājus ar informāciju, 72,4% bibliotekāru minējuši, ka viņus neapmierina bibliotēkai piešķirtie līdzekļi grāmatu iegādei, 44,8% nav mierā ar periodikai atvēlētajiem līdzekļiem, savukārt 31,4% bibliotekāru satrauc fondu neatbilstība mūsdienu lasītāju interesēm.

Pagastu bibliotekāru darbu traucē daudzi faktori, taču nepilnīgie fondi ir būtiskākais. Kaut arī vajadzīgo literatūru dzīvesvietas bibliotēkā bieži vien nevar dabūt, grāmatu pasūtīšana no valsts lielākajām krātuvēm ar starpbibliotēku abonementa (SBA) starpniecību lauku lasītāju vidū nav populāra. Tikai septītā daļa pagastu bibliotēku lasītāju (50 no 353) izmantojuši SBA; 243 atbildēja, ka pēc šāda pakalpojuma nav bijusi vajadzība; 50 lasītāju par šādu iespēju nemaz nezināja.

Par pagastu bibliotēku fondu papildināšanu nedaudz gādājuši arī paši lasītāji: seši no aptaujātajiem ziedojuši naudu grāmatu iegādei, trīsdesmit deviņi - dāvinājuši grāmatas. Anketās rodamas arī ziņas par periodisko izdevumu dāvinājumiem. Savukārt bibliotekāru anketās minēti 76 grāmatu dāvinājumi pagastu bibliotēkām.

Trūcīgie, novecojušie, lasītāju vajadzībām neatbilstošie pagastu bibliotēku fondi kārtējo reizi apliecina vispārzināmo - pašvaldību un to pārziņā esošo bibliotēku finansiālās problēmas.

Pagasta bibliotēkām jārisina sarežģīts uzdevums: kā sadalīt niecīgo naudas summu, kas atvēlēta bibliotēkas fonda papildināšanai? Izdevēju piedāvājums šobrīd ir milzīgs gan daudzuma, gan kvalitātes ziņā - no enciklopēdiskiem izdevumiem līdz erotiskai literatūrai. Kā labāk komplektēt fondu? Vai vadīties vienīgi pēc lasītāju pieprasījuma?

Pēc ilgiem atkarības gadiem bibliotekārs beidzot kļuvis patstāvīgs. Taču šī patstāvība ir saistīta ar lielu atbildību - veidot harmoniski līdzsvarotu, dažādu lasītāju vajadzības apmierinošu grāmatu krājumu.

*Līta Hofmane*Latvijas Nacionālās bibliotēkas
Personāla nodaļa**DŽĪVES LĪMENIS, POLITISKĀ ORIENTĀCIJA UN BIBLIOTĒKA**

Pētījuma par pagastu bibliotēkām un lasīšanu laukos mērķis bija ne tikai pagastu bibliotēku un bibliotekāru izzināšana jaunajos apstākļos, bet arī pagastu iedzīvotāju sociāli politiskā noskaņojuma fiksēšana.

Kāpēc tas ir vajadzīgs un interesanti? Pasaules prakse rāda, ka neviens kulturoloģisks pētījums nav iespējams bez to sociālo un politisko apstākļu analīzes, kuros tas notiek.

Latvija pašlaik atrodas krustcelēs starp izpostīto veco un vēl neuzcelto jauno. Un tas, kā mēs to izjūtam, spējam par to spriest, atkarīgs no mūsu pilsoniskā brieduma, izglītības un informētības.

Stāvoklis ir satriecošs

Mūsu sabiedrības stāvoklis kopumā ir satriecošs. Daudzās sabiedriskās dzīves jomās, sākot ar ekonomiku, politiku un kultūru, līdzās progresam vērojamas degradācijas iezīmes. Tautas uzticība jebkādiem politiskajiem spēkiem ir izsmelta. Valdošās aprindas ir attālinājušās no tautas, un tauta mazpamazām sāk saprast, ka tai pašai jātiek galā ar savām neatrisinātajām problēmām. Šāds klusējošais vairākums nav gatavs kādam politiskajam grupējumam sekot, jo uzskata, ka nav neviena politiska spēka valstī, kas spētu izvest Latviju no ekonomiskā bezdibeņa. Uz šāda fona rodas bažas par dažādu sociālo un politisko grupējumu avantūristisku un nekontrolētu darbību, kas izraisa nedrošību par valsts nākotni.

No solītajiem reformu labumiem tautai maz ticis, bet pats galvenais - lielākās iedzīvotāju daļas dzīves līmenis ir stipri pasliktinājies, it īpaši laukos. Un tādēļ sociologu uzdevums ir ne tikai izzināt, kāda ir objektīvā situācija - laukos, redzēt to savām acīm, bet arī censties to saprast un savus secinājumus izteikt visiem, kas spēj un grib tos sadzirdēt. Tā ir socioloģijas pilsoniskā funkcija, no kuras vairums sociologu jaunajos laikos ir aizvirzījušies. Mēs neredzam lielas sociālas teorijas, jaunas idejas. Reizēm rodas priekšstats, ka neviens tā īsti nesaprot, ko drīkst un ko vajag darīt. Varbūt jāizaug jaunai paaudzei, lai tā spētu novērtēt to, kas ir noticis 20.gadsimta beigās Latvijā un tās kaimiņvalstīs.

Bet mēs tomēr braucām pa Latvijas laukiem (ko novēlu katram valdības vīram savā valdīšanas laikā izdarīt), lai redzētu, kā dzīvo cilvēki visos Latvijas novados. Mēs aptaujājām dažādus lauku iedzīvotāju slāņus. 60% no tiem bija lauku inteliģence - pašvaldību, skolu, pasta, veikalu, ambulanču un feldšerpunktu darbinieki. Turpat 42% no aptaujātajiem bija augstākā vai nepabeigta augstākā, 41% - vidējā vai vidējā speciālā izglītība.

Mums bija žēl, ka nevarējām iebrukt vientuļajās lauku sētās mežu vidū, sabrukušajās, lūžņiem apaugušajās mājelēs, kurām pa dubļainajiem pavasara sniegā un lietū izjukušajiem lauku ceļiem braucām garām, jo mūsu laiks bija ierobežots, un katru reizi no vieniem viesmīlīgajiem saimniekiem vajadzēja steigties pie nākamajiem, kuri jau gaidīja. Bet tas lai paliek nākotnes projektiem.

Sievietes - lauku aktīvākā daļa

Ne mazāk svarīgi bija iegūt kompetentu cilvēku domas par situāciju viņu pagastā un valstī kopumā. Lielākā daļa aptaujāto bija latvieši - 93%, kas arī liecina par Latvijas lauku inteliģences nacionālo sastāvu. 78% no aptaujātajiem bija sievietes: tātad būtībā šis bija pētījums par Latvijas lauku aktīvāko un izglītotāko daļu - sievietēm.

Pētījums aptvēra visus Latvijas novadus, intervētājiem bija interesanti vērot atšķirības ne tikai cilvēku raksturos un uzvedībā, bet arī dzīves līmenī un kultūrvīdē.

Ieskatījāmies gan priekšzīmīgas sakoptības pagastos, gan arī tādos, no kuriem pretī vēdī pamestība un vienaldzība. Tā vien šķiet, ka visi noilgojušies pēc brīnumlāča, kurš, cauri pagastam izvests, līdzī atnesīs labklājību un laimi. Nē, lāci viņi tomēr negaida, bet joprojām gaida valdības programmas un dotācijas, kas dos milzu līdzekļus novadam, pagastam, pašiem neko daudz nenopūloties.

Nomāktība, aizmiršanās

Pēc eiforijas un cerībām uz ātrām pārmaiņām cilvēki šķiet vīlušies un noguruši. Psiholoģiski ir pieņemta jaunā neatkarības un brīvā tirgus ekonomikas ideja, bet tikai tās pozitīvās iezīmes - preču pārpilnība veikalos, iespēja brīvi saimniekot, daudzās brīvības - runāt, rakstīt, lasīt, ceļot u.t.t., taču cilvēki negrib redzēt otru medaļas pusi - to, ka šis laiks prasa daudz vairāk uzņēmības un darba, tā sakot, "grozīties", kaut arī tikai lai nodrošinātu kailu eksistenci. Arī šī iniciatīva un enerģija, likta lietā, pati par sevi jau nodrošina progresu nākotnē.

Kāda pagasta bibliotekāre, kura apkalpo pie sagrauta jaunlopu audzēšanas kompleksa esošu triju daudzstāvu māju iedzīvotājus, kas palikuši bez darba, bez apkures, bez naudas un bez jebkādam cerībām uz situācijas uzlabošanas (piebīdīšu - vairums no viņiem nav pilsoņi), stāstīja, ka agrāk nekas vairāk kā darbs fermā šo cilvēku dzīvei nebijis vajadzīgs - visu varēja dabūt, paņemt, nozagt, nevajadzēja ne mazdārziņu, ne audzēt pašiem lopus. Tagad šie cilvēki ir pilnīgā pašizolācijā. Viņi nekad nav radināti domāt, cīnīties un strādāt ar pašiniciatīvu. Un nav gatavi neko savā dzīvē mainīt. Varētu domāt, ka šie cilvēki ir galējā depresijā un meklē ceļus, kā izmainīt savu dzīvi. Nē, nekā vairāk kā skumjas pēc vecajiem, labajiem laikiem... Un tās var remdēt gan pudelē, gan grāmatā. Bibliotēka taču vēl ir, nav gan vairs tai kaimiņos mitušās frizētavas, pakalpojumu kombināta un citu ērtas un sakārtotas dzīves atribūtu.

Līdzīga situācija bija kādā pašā Latvijas pierobežā esošā pagastā, kurš atrodas tālu no rajona centra, tālu no lielajām maģistrālēm. Pagasta vecākais teica, ka no 500 iedzīvotājiem tikai 60 esot darbs (tas esot augstākais bezdarba rādītājs Latvijā), pārējie dzerot un lasot grāmatas. Viņi pat maksāot katrs pa 1 santīmam diennaktī, ja grāmata tiek lasīta mājās, tā gada laikā rasta iespēja sakrāt naudu 350 jaunu grāmatu iegādei (galvenokārt krievu valodā), ko nespēj pagasts. Un arī te nebija gaušanās par dzīvi. Apātija, sociālais nogurums, vairāk piemīt latviešiem, kuriem pietrūkst veselīgās dzīvotgribas.

Jauna atmoda

Tur, kur cilvēki un pagsta vadība sapratuši, ka daudz kas atkarīgs no pašu prasmes saimniekot, redzējām arī sakoptāku un skaistāku vidi un optimistiskākus ļaudis. Un te nu nav nekādu atšķirību novadu skatījumā.

Patikami bija dzirdēt, ka kādā Latgales pagastā ir pašu uzcelts un iesvētīts veco ļaužu nespējnieku nams, kur pagasta iedzīvotājiem dota iespēja vadīt savas mūža dienas ierastā vidē - lauku sētā ar dārzu un saimniecības ēkām, saglabājot pašiem savu pensiju un dodot iespēju arī te vēl rosināties un strādāt. Un šis nav vienīgais piemērs, kā pagastos pašu spēkiem cilvēki spējuši atrisināt savas problēmas.

Pētījuma rezultāti rādīja, ka 50% aptaujāto attiecībā uz Latvijas nākotni tomēr ir optimisti, 25% grūti bija izšķirties par atbildi, un tikai 25% valsts nākotni redz tumšās krāsās.

Vairums domā, ka iedzīvotāju dzīves līmenis Latvijā varētu uzlaboties tikai pēc 10 gadiem. Pašlaik 55% atzina, ka bieži izjūt naudas grūtības, 5% pat atrodas bezdibēna malā. 36% aptaujāto atzina, ka, ja prot saimniekot, tad izdzīvot var. Šis atbildes vīrs vislielākās cerības, kaut arī pašreizējā situācija gan pilsētās, gan laukos ir kļiedzoša. Pasaules sabiedrība un ANO institūcijas jau sen paziņojušas, ka saņemt mazāku algu par 3 USD stundā ir nepieļaujami tāpēc vien, ka tādā gadījumā cilvēks faktiski tiek no darba dzīves izstumts, jo visu viņa prātu un enerģiju paņem izmisīga cīņa par kailās dzīvības nodrošināšanu. Mūsu situācijā šis ANO noteiktais minimums būtu Ls 270 liela alga. Mēs katrs varam šo skaitli salīdzināt ar savu plāno maciņu un izteikt apbrīnu un pateicību lauku bibliotekārēm, kuras strādā par 5-6 reizes mazāku algu, spēj gan uzturēt savas ģimenes, gan sargāt pagasta kultūrvidi.

Zaudēta ticība partijām, Saeimai, valdībai

Lai arī mūsu valdībai maz rūp šīs problēmas, 34% uzskata, ka lēnām mūsu dzīvē viss nostāsies savā vietā bez lieliem satricinājumiem un valdības maiņas. 23% tomēr uzskata, ka Latvijā nepieciešama jauna valdība, jo šai sirds ir tajā pusē, kur maks. Valdības korumpētība un alkatība ir tas, kas visvairāk satrauc cilvēku prātus. Cilvēki ir zaudējuši ticību ne tikai Saeimai un valdībai, bet arī pašām partijām. Viņi cer uz stiprām un gudrām personībām, kas varbūt varētu izvest Latviju saulītē. Tādēļ nav nejauša Jura Bojāra popularitāte. Cilvēkus jau nav ieinteresējušas un darijušas cerīgākus sociāldemokrātu populistiskās idejas. Balsojot par Bojāra partiju, cilvēki protestējuši pret valdošo partiju politiku.

Procentuāli vislielākais skaits aptaujāto, vaicāti, par ko balsotu nākamajās vēlēšanās, atbildēja, ka nebalsos ne par vienu partiju. Vispopulārākās partijas laukos tomēr ir "Latvijas ceļš" (19%), "Tēvzemei un Brīvībai" (13%), LZS un "Saimnieks" (6%). Līdzās šādai partiju kritikai izskanēja arī pretējs viedoklis, ka "vaina nav partijās, bet atsevišķos cilvēkos, kas atļaujas ganīties, kur labāka zāle".

Reģionālā reforma - nāves spriedums pagastiem

Atkārtoti jārūpējas par lauku iedzīvotāju viedokli attiecībā uz reģionālo reformu. Mēs nejautājām cilvēkiem par viņu attieksmi pret piedāvāto novadu un apriņķu iedalījuma projektu. Iespējams, iedzīvotāju viedokli arī neviens neņems vērā, taču piesauktajiem ekonomiskajiem apsvērumiem, kuru ticamību var apšaubīt, nevajadzētu izjaukt vēsturiski izveidojušos etnogrāfisko novadu

iedalījumu un cilvēku siksto turēšanos pie savas vietas, savas izloksnes, pasaules izjūtas, pat mentalitātes, kas tik atšķirīga ir pat atsevišķos pagastos, kur nu vēl novados.

Lauku iedzīvotāji ar lielām bažām un satraukumu raugās uz iespējamo rajonu un pagastu apvienošanu. Tikai 3% izteica vēlēšanos apvienoties ar bagātāko kaimiņpagastu. 88% bija kategoriski pret pagastu apvienošanu. Savu pētījumu laikā mēs bijām pagastos, kuros izpostīts itin viss - bijušais kolhoza kantoris, veikals, pasta nodaļa, palikušas dažas apdzīvotas mājas, bet koka mājas otrajā stāvā atrodas silti izkurināta un bibliotekāres rokām glīti noformēta bibliotēka, kura kā civilizācijas oāze veic savu vispusīgo misiju - apgaismo, palīdz, sniedz padomu, māca un aprūpē gan vecos pagasta ļaudis, gan bērnus un pusaudžus.

Šiem bērniem un pusaudžiem, pārbraukušiem no skolas, reizēm savās dzērāju vecāku ģimenēs nav ne ēdamā, ne siltuma, ne padoma. Iecerētā pagastu reforma pilnīgi likvidēs šos kultūras un apgaismības centrus - bibliotēkas, mazās skolas, tautas namus, arī feldšeru punktus, kur cilvēkiem iegūt kaut ko garīgu, varbūt vienkārši rast iespēju parunāties. Jau šobrīd Latvijai raksturīgās viensētas ir tālu no pagasta centriem, tālu no pilsētām. Iecerētā reforma šos ļaudis no visām ikdienā tik nepieciešamajām iestādēm attālinās vēl vairāk. Par kādu naudu un kā cilvēkiem nokļūt pagasta centrā? Aprīnķa centrs - tā vairumam būs neaizsniedzama pilsēta. Šādā kontekstā, protams, naivi skan mūsu vēlēšanās aizstāvēt cilvēkus un pagastus, kuri pat pēc lielās tautu staigāšanas Latvijā ar lepnumu saka: "Mēs runājam tā, kā nekur citur Latvijā nerunā."

Mūsu pētījums apstiprina jau pausto atziņu, ka šī reforma būs nāves spriedums gan pagastiem, gan mazpilsētām. Mēs varam tikai ar šausmām iedomāties, cik daudz izglītības un kultūras iestāžu tiks likvidēts jau tā pārmaiņu noplicinātajā un sagrautajā Latvijas lauku vidē, cik daudz cilvēku - šis mūsu sastaptās lauku intelligences - paliks bez darba un kā tas pasliktinās lauku ļaužu dzīvi kopumā.

Ne no dienišķās maizes vien

Kaut arī tik daudz drūma un neskaidra ir lauku ļaužu prātos un sirdīs, tomēr mūs iepriecināja laucinieku spēja arī grūtajos pārmaiņu laikos saglabāt garīgo līdzsvaru un raudzīties uz dzīvi no nākotnes perspektīvas viedokļa. 87% uzskata, ka bibliotēkas uzturēšanai domāto naudu nevajadzētu izlietot citur, pat ne trūcīgo iedzīvotāju pabalstiem, jo, kā teica kāds pagasta vecākais, arī bibliotēkas uzturēšana ir sava veida pabalsts - tikai garīgs, ar tālejošāku perspektīvu nekā dienišķās maizes kumoss.

Lauku ļaužu galvenie ikdienas vaļasprieki ir TV skatīšanās, radio klausīšanās un laikrakstu lasīšana. Tam seko grāmatu lasīšana, kas pārspēj daudzas citas, šķiet patīkamākas, nodarbes. Iespējams, ka ar šiem brīvā laika pavadīšanas veidiem sekmīgi konkurē dzeršana un diendienīga klaiņošana, bet to socioloģiski izpētīt būtu gaužām grūti. Empīriskie vērojumi rāda, ka abas frontes ir līdzīgās pozīcijās. Un tieši tāpēc mūsu visu interesēs ir domāt par pirmā īpatsvara nodrošināšanu. Masu medijiem un izdevējiem vajadzētu izjust daudz lielāku atbildību par sava darba saturu un formu, jo viņi bieži ienāk lauku mājās kā ģimenes locekļi, un, kā zināms, ar katru ģimenes locekli nākas rēķināties.

Kas laiku cilvēkam vēl spēj bagātināt dzīvi? Tā ir ģimene - 66% tā palīdz dzīvot un izturēt. Cik daudz par ģimenes stiprināšanu rūpējas valsts un mūsu likumdevēji, mēs varam spriest pēc viņu lēmumiem, kuru sakarā var tikai sašutumā protestēt: "Tas nevar būt, tāpēc, ka tas nevar būt!"

Gandrīz tikpat nozīmīgs garīgā līdzsvara turētājs lauku cilvēkam šķiet darbs. Trešajā vietā tiek minēti draugi. Tiem seko grāmatas. TV un radio tiek minēti tikai izklaidējošo raidījumu un seriālu sakarā. Acīmredzot mūsu TV un radio trūkst dzīvi apliecinošu un optimismu vairojošu raidījumu.

Prom no postošās realitātes

Un cilvēki tā vietā, lai vairotu savus garīgos spēkus, celtu pašapziņu, izzinātu sevi un pasauli, iemācītos ko jaunu, labāk palasa kādu saldu mīlestības romānu, kādu skaistu sieviešu žurnālu - lai aizmirstos, lai būtu kaut brīdī prom no postošās realitātes. Vai tiešām laukos apsīcis kādreiz apdziedātais "atraītnes dēla" gars, kurš tiecās pēc zināšanām? Skumji, bet dažbrīd lauku sētā ir kā pirms 100 gadiem: divas vajadzīgas grāmatas - kalendārs un bībele. Pat pagastu vecākie neizrāda lielu interesi par ekonomikas, finansu, juridisko literatūru, nemaz nerunājot par filozofijas disciplinām. Arī te kāda rokasgrāmata vai "Praktiskais latvietis" itin labi aizpilda visus robus zināšanās. Ko pagastu iedzīvotāji cer sagaidīt no Rīgas, it īpaši no valdības? Vispirms jau tādu reģionālo attīstību, kas nodrošinātu visu rajonu iedzīvotājiem tādu dzīves līmeni, kas nav sliktāks kā centrā, lai visa saimnieciskā un kultūras darbība nekoncentrētos tikai Rīgā un lielajās pilsētās vien, bet tiktu radīta labvēlīga vide dzīvošanai laukos.

No valdības joprojām gaida

Cilvēki mazāk nekā Rīgā želojas par naudas trūkumu, zemajām algām un pensijām. Viņi gaida nopietnus valdības soļus katastrofālā bezdarba novēršanā laukos. To, ka bezdarbs ir pati nopietnākā Latvijas lauku problēma, apliecina arī citi socioloģiskie pētījumi, piemēram, tirgus pētījumu ikmēneša aptaujas apvienībā "Sociāli korelatīvo datu sistēmas" rāda, ka iedzīvotāji Latgalē bezdarbu atzīst par pašu svarīgāko problēmu, kas jārisina valdībā - 47% aptaujāto, Zemgalē tādu atbilžu bija 45%. Tālāk seko izglītības un sociālās problēmas.

Pašvaldību pārstāvji par galveno problēmu, kura būtu jārisina valdībai attiecībā uz pagastiem, min finansu jautājumus - iedalīt lielākus līdzekļus pašvaldībām, piešķirt mērķdotācijas, pārskatīt nodokļu politiku attiecībā uz pārskaitījumiem pagastu budžetā. Viņi vēlas, lai valdība nolaistos no saviem augstumiem un palīdzētu ne tikai runās un solījumos, bet arī darbos.

Skolotājus stipri uztrauc lauku skolu nesalīdzināmi sliktākais materiālais stāvoklis, nespēja sagatavot bērnus tā, lai viņi varētu konkurēt ar pilsētniekiem mācību turpināšanā un darba tirgū. Kādi dzīvei tiek gatavoti lauku skolēni - vai zemnieka darbam viensētās? Maz ticams. Bet kam tad? Tas ir jautājums, kas šobrīd paliek bez atbildes.

Bibliotēka, grāmata, lasīšana nav mirusi

Latvijas Nacionālā bibliotēka pētījumā "Latvijas bibliotēka 20.gadsimta beigās" 1.kārta "Pagasta bibliotēka 20.gadsimta beigās" gribēja pievērst sabiedrības, tās institūciju un valdības uzmanību kultūras problēmām laukos, bibliotēku un bibliotekāru misijas apzināšanai un izvērtēšanai.

Nacionālās bibliotēkas pētnieki gribēja paši būt tur, tālu, lauku mazajās bibliotēkās, kur nekad neviens no Rīgas nav bijis, lai sarunātos, dzirdētu un uzklausītu lauku ļaudis, un tad ar vislielāko pateicību teiktu citiem, ka bibliotēka, grāmata, lasīšana nav mirušas, ka tām ir un būs nozīmīga vieta cilvēka vērtību sistēmā.

Daiga Riekstiņa

Latvijas Nacionālās bibliotēkas
Bibliotēku dienests

LATVIJAS TAUTAS BIBLIOTĒKAS 1996.GADĀ

1996.gads 960 Latvijas tautas bibliotēku dzīvē arī skaitliskā ziņā apliecināja visu darba procesu augšupejošās tendences, kuras iezīmējās jau iepriekšējos gados.

Bibliotēku skaits 1996.gadā formāli samazinājies par 8 bibliotēkām. Likvidētas tika otrās vai pat ceturtās bibliotēkas pagastā, apvienotas pieaugušo un bērnu bibliotēkas. Kuldīgas rajona Īvandes pagastā tika atvērta jauna bibliotēka. Līdz 1996.gadam Īvandes pagasts bija viens no četriem pagastiem Latvijā, kur nebija nevienas bibliotēkas. Lasītāju skaits pašvaldību tautas bibliotēkās 1996.gadā bija 474,6 tūkstoši, tas ir par 3,3 tūkstošiem vairāk kā 1995.gadā, apmeklējums - 4 miljoni 820,0 tūkstoši, tas ir par 551,4 tūkstošiem vairāk, izsniegums - 16 miljoni 682,6 tūkstoši, tas ir par 1 miljonu 547,8 tūkstošiem vairāk nekā 1995.gadā. Darbinieku skaits pieaudzis par 6 cilvēkiem.

Lasītāju skaita pieaugums radījis jaunas problēmas, kas līdz šim nepastāvēja - bibliotēku telpas kļuvušas par šaurām daudzajiem bibliotēkas apmeklētājiem, bieži pirms bibliotēkas atvēršanas veidojas lasītāju rindas.

Darbs bibliotēkās kļuvis sarežģītāks un intensīvāks.

Arvien pieaug bibliotēku kā kultūras un informācijas centru nozīme, it īpaši tur, kur bibliotēkas ir vienīgā kultūras iestāde. Arvien lielākam skaitam cilvēku bibliotēka kļūst par galveno un pat vienīgo iespēju ielūkoties preses izdevumos, rast garīgu atslodzi grāmatu pasaulē, apgūt un padziļināt profesionālās zināšanas, paplašināt redzesloku un saturīgi pavadīt laiku. Aktīvi bibliotēkas apmeklē skolēni un studenti, jo jaunā mācību sistēma skolās un augstskolās balstīta uz audzēkņu patstāvīgu darbu. Bieži nepieciešama jaunākā uzzīņu un nozaru literatūra, kuras iepirkšana ir problemātiska sakarā ar ierobežotajiem pašvaldību finansiālajiem līdzekļiem. Ir pagasti, kur pašvaldība nav atvēlējusi bibliotēkai grāmatu un periodikas iegādei nevienu latu. Taču ir bibliotēkas, kur situācija ir krasi atšķirīga. Kā piemēru var atzīmēt Limbažu rajona Salacgrīvas pilsētas bibliotēku, kur pilsētas dome nekad neatsaka bibliotēkai finansiālu palīdzību. Jāsaka gan, ka šī uzticēšanās ir abpusēja, jo arī bibliotēkas darbinieces ir sevi parādījušas kā aktīvas un ziņojošas speciālistes.

Pašvaldību finansējums bibliotēkām salīdzinot ar 1995.gadu, ir palielinājies par 365,8 tūkstošiem latu, tai skaitā grāmatu un periodikas iegādei atvēlētie līdzekļi par 18,5 tūkstoši latu. Tomēr tas ir nepietiekami, lai varētu iegādāties nepieciešamo. Salīdzinot ar 1995.gadu, jaunieguvumu skaits ir samazinājies par 84,7 tūkstošiem, ko varētu izskaidrot ar grāmatu pieaugošajām cenām, īpaši saturā vērtīgai literatūrai. Liels skaits literatūras tiek iegādāts tikai vienā eksemplārā, kas izveido iepriekšēju pierakstīšanos un garas rindas. Pieprasītākās grāmatas jāgaida ilgi - pat gads un vairāk. Daudzās bibliotēkās ir izveidojies lasītāju klubs, kurš ir nosaukts arī par maksas abonementu. Sākotnēji tas veidojies dažādi, taču tā būtība ir šāda: kāda noteikta lasītāju grupa sažiedo naudu un nopērk vispieprasītākās grāmatas, pēc tam savstarpēji ar tām mainās. Visiem, kas vēlas tās lasīt, ir jāmaksā simboliska summa - tie ir 10-20 santīmi. Par šo naudu savukārt tiek pirktas jaunas grāmatas. Pēc kāda laika, kad pieprasījums pēc šīs literatūras ir mazinājies, tā nonāk kopējā bibliotēkas fondā, un to bez maksas var izmantot visi bibliotēkas lasītāji. Bibliotēkās, kur šis maksas abonements ir attaisnojies, tas ir nozīmīgs fondu papildināšanas veids.

Daļu jauniegūtās literatūras bibliotēkās sastāda izdevniecību, iestāžu un privātpersonu dāvinājumi. Diemžēl ir bibliotēkas, kur šis arī ir vienīgais veids, kā tiek papildināti bibliotēkas fondi. Īpaši atzīmējams Ministru prezidenta Andra Šķēles lēmums par pusī savas gada algas iegādāties bērnu grāmatas Rīgas pilsētas bibliotēku apvienībai. Bibliotēkas literatūru galvenokārt iegādājas grāmatu tirdzniecības bāzēs, izdevniecībās, grāmatnīcās. Bibliotēku kolektora pakalpojumi tiek izmantoti maz, šeit tiek iegādāta parakstāmā literatūra un bibliotēku tehnika. Daudzas rajonu bibliotēkas savu vietējo semināru ietvaros organizē tikšanās ar izdevniecību pārstāvjiem, piemēram, "Rota", "Rija", "SolVita", "Daugava", "Jumava" u. c., tādējādi radot papildus iespēju par pazeminātām cenām iegādāties nepieciešamo literatūru. Šāda prakse pēdējā laikā ir ļoti izplatīta.

Par valsts budžeta līdzekļiem, kas ir atbalsta nauda tautas bibliotēkām un tā ir salīdzinoši neliela, tiek iepirkti saturiski ļoti vērtīgi un dārgi izdevumi, piemēram, "Nauda Latvijā", "Latvijas Valsts apbalvojumi un Lāčplēši", "Rīga - Jūgendstila metropole", "Lielā ilustrētā enciklopēdija" un citi vērtīgi izdevumi, kurus bibliotēkām ir problemātiski iegādāties. 1996.gada 10.janvārī tika noslēgts līgums starp Kultūras ministriju un datorfirmu ALISE par pašvaldību tautas bibliotēku tīkla automatizētās sistēmas koncepcijas izstrādi. Projekta izstrādē piedalījās Latvijas Nacionālās bibliotēkas

Bibliotēku dienests, Bibliogrāfijas institūts, Rīgas Centrālā bibliotēka, Jelgavas pilsētas Centrālā zinātniskā bibliotēka, Jelgavas rajona Centrālā bibliotēka, un Ogres rajona Centrālā bibliotēka. Tika izstrādāta koncepcija un koncepcijas realizācijas plāns. Tā realizācijas gaitā vienā tautas bibliotēkā eksperimentālā kārtā tika paredzēts uzsākt programmas *ALISE* apmācību un praktisko pielietojumu. Noteikums bija, ka bibliotēkas finansētajam jāiegādājas tehnika un programmas. Tā kā Limbažu pilsētas pašvaldība bija gatava finansēt datortehnikas iegādi, signalizāciju un elektrības instalācijas, tad Limbažu Galvenā bibliotēka tika izvēlēta par eksperimentālo bāzi. Noslēdzoties ikgadējam Kultūras ministrijas projektu konkursam, Limbažu Galvenajai bibliotēkai tika piešķirti 3000 lati programmu iegādei. Savukārt 16 tautas bibliotēkas ar saviem izstrādātajiem automatizācijas projektiem uzvarēja Sorosa fonda rīkotajā konkursā, kā rezultātā tika iegūti līdzekļi datortehnikas iegādei un darbinieku apmācībai. Katrai bibliotēkai šī summa bija atšķirīga, tā tika piešķirta, vadoties no iesniegtā projekta, piemēram, Ogres Centrālā bibliotēka ieguva datortehniku par 6000 dolāriem, kā arī 5 darbinieku apmācību. Automatizācijas procesa aizsākšanos neapšaubāmi var uzskatīt par nozīmīgāko notikumu tautas bibliotēku dzīvē 1996.gadā.

Paralēli jaunajām tendencēm bibliotēkās turpinājās ikdienas darbs ar lasītājiem, tika organizēti pasākumi, izstādes, darbojās interešu grupas, klubi, literārās apvienības - gan tās kam darbības laiks mērāms gadu desmitos, gan arī veidojās jaunas.

Kā vienmēr, visur plaši tika atzīmētas Dzejas dienas.

Novadpētniecība ir viena no galvenajām bibliotēkā darba sastāvdaļām.

Aizvien plašāka un dziļāka kļūst dzimto novadu izpēte, ar katru gadu tiek apzināti un savākti arvien jauni materiāli, veidotas izstādes, dzimtajam novadam un novadniekiem veltīti pasākumi. Valsts mērogā novadpētniecības tēmai bija veltīta Bibliotēkāju biedrības Novadpētniecības sekcijas un Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku dienesta organizētā konference Preiļos 1996.gada augustā.

Neatkarīgi no bibliotēku nosaukuma vai administratīvās pakļautības maiņas un finansēšanas avotiem (daudzviet bijušās rajonu centrālās bibliotēkas ir pārdēvētas par pilsētu bibliotēkām un tiek finansētas no pilsētu budžeta) saskaņā ar nolikumu par galveno bibliotēku, ko izstrādājusi Kultūras ministrija un Pašvaldību savienība, bijušās rajonu centrālās bibliotēkas turpina un turpinās veikt rajona galvenās bibliotēkas funkcijas, kurās ietilpst arī

metodiskās un konsultatīvās palīdzības sniegšana rajona bibliotēkam. Regulāri tika rīkoti rajonu semināri par kārtējiem aktuāliem bibliotēku darba jautājumiem.

Veiksmīgi turpinājusies jau aizsāktā sadarbība ar ārzemju kolēģiem, veidojušies jauni kontakti. Kā veiksmīgs piemērs sadarbībai kalpo norvēģu kolēģu no Sogn og Fjordanes provinces dāvinātais bibliobuss Ogres rajonam, kas 1996. gada 12. novembrī ir uzsācis savu darbību. Tā daļai Ogres rajona iedzīvotāju, kuriem attāluma vai citu iemeslu dēļ savu pagasta bibliotēku apmeklēt nav iespējams, tiek piedāvāti bibliobusa pakalpojumi. Desmit pagastus aptver 3 maršruti, kuros ir 18 pieturas. Gada beigās bibliobuss apkalpoja 140 lasītājus. Tā fondu veido grāmatas un žurnāli gan no CB, gan arī nedaudz no bērnu bibliotēkas fondiem. Rajona padome 1997. gadā piešķirusi 5000 latu bibliobusa uzturēšanai.

Sobrid, atskatoties uz pagājušo 1996. gadu, gribas cerēt, ka tās pozitīvās domas, tendences, aizsāktie darbi turpināsies un attīstīsies šajā, 1997. gadā un, ka pašvaldībās ievēlēti cilvēki, kuriem rūp gan kultūras dzīve kopumā, gan ir nepieciešamā izpratne par bibliotēku kā kultūras iestādi.

Ingrīda Kalinka

Latvijas Nacionālās bibliotēkas

Pētniecības nodaļa

**SOCIOLOĢISKĀ PĒTĪJUMA "LATVIJAS BIBLIOTĒKA
20.GADSIMTA BEIGĀS" 1.KĀRTAS "PAGASTA BIBLIOTĒKA
20.GADSIMTA BEIGĀS" DATU TABULAS**

1.tabula

**Pagastu iedzīvotāju attieksme pret dažādām brīvā laika nodarbēm
(% no intervēto lasītāju skaita)**

Nodarbošanās	Ik dienas	Dažas reizes nedēļā	Dažas reizes mēnesī	Dažas reizes gadā	Nemaz
TV skatīšanās	89,4	8,4	0,9	0,2	1,1
Radio klausīšanās	77,3	17,7	2,5	0,9	1,6
Avižu lasīšana	71,1	26,4	1,8	-	0,7
Grāmatu lasīšana	40,8	34,1	17,3	4,8	3,0
Žurnālu lasīšana	21,5	43,6	30,9	2,0	2,0
Videofilmu skatīšanās	2,1	12,9	19,3	18,2	47,5

2.tabula

Daiļliteratūras lasīšanas aktivitāte gada laikā (% no intervēto lasītāju skaita)

Lasa tikai avīzes un žurnālus	Izlasīto grāmatu skaits					
	1 - 2 grāmatas	3 - 5 grāmatas	6 - 10 grāmatas	Vairāk nekā 10 grāmatas	Vairāk nekā 20 grāmatas	Vairāk nekā 50 grāmatas
6,3	11,5	18,4	13,7	18,0	27,4	4,7

3.tabula

Iedzīvotāju aktivitāte grāmatu iegādē gada laikā (% no intervēto lasītāju skaita)

Iegādāto grāmatu skaits						
Neviena	1 - 2	3 - 5	6 - 10	Vairāk nekā 10	Vairāk nekā 20	Vairāk nekā 50
14,6	23,8	29,2	13,5	11,7	6,1	1,1

4.tabula

Pieprasītākie laikraksti bibliotēkās (bibliotēkuru viedoklis)

Laikraksti	Vieta
Rajona avīze	1
Lauku Avīze	2
Diena	3
Praktiskais Latvietis	4
Neatkarīgā Rīta Avīze	5
LaBa	6
Latvijas Zeme	7
Literatūra. Māksla. Mēs.	8
Vakara Ziņas	9
Rīgas Balss	10
Izglītība un Kultūra	11
Sports	12
SM - Segodņa	13
Likuma vārdā	14
Dienas Bizness	15
Viss Sievietēm	16
Zintnieks	17

Bibliotēkās pieprasītie žurnāli (bibliotekāru viedoklis)

Žurnāli	Vieta
Santa	1-2
Sieviete	1-2
Zeltene	3
Mūsmājas	4
Sveiks un Vesels	5
Viesis	6
Lauku Dzīve	7
Draugs	8
Rīgas Laiks	9
Burda	10-11
Verena	10-11
Mans Ipašums	12
Skola un Ģimene	13
Klubs	14
Mans Mazais	15
Grāmatu Apskats	16
Dārzs un Drava	17
Karogs	18
Medniekiem un Makšķerņiem	19

Laikrakstu popularitāte pagastos (%no intervēto lasītāju skaita)

Laikrakstu nosaukumi	Abonē	Šad tad nopērk	Lasa bibliotēkā	Lasa darbā	Ņem no kaimiņiem un radiem	Nelasa
Rajona avīze	53,5	11,9	9,2	9,7	6,7	8,5
Lauku Avīze	32,6	13,9	10,3	5,8	12,6	17,5
Diena	13,3	20,4	12,8	22,0	4,7	21,8
Rīgas Vīlji	11,2	15,3	0,4	0,7	2,5	62,2
Praktiskais Latvietis	10,8	10,8	6,7	3,1	5,2	57,1
LaBA	9,7	7,2	6,1	7,4	3,6	60,2
Neatkarīgā Rita Avīze	7,9	15,0	6,3	6,1	3,4	55,3
Rīgas Balss	3,8	11,5	3,6	0,9	3,6	65,2
Vakara Ziņas	3,6	6,8	4,7	2,9	6,1	39,1
Izglītība un Kultūra	3,4	4,5	7,4	16,9	1,1	58,4
Latvijas Zeme	3,4	9,4	4,5	3,8	3,1	68,3
Dienas Bizness	1,8	5,2	4,3	5,4	0,7	72,0
Literatūra. Māksla. Mēs.	1,6	7,9	6,3	1,8	2,2	70,1
Svētdienas Rīts	1,6	4,5	0,4	-	2,2	80,7
Sports	0,9	8,5	1,6	1,1	1,3	72,6
Panorama Latvijai	0,7	1,6	0,4	0,2	0,4	83,1
SM - Segodņa	0,4	3,8	0,7	0,7	0,7	83,6

7.tabula

Žurnālu popularitāte pagastos (% no intervēto lasītāju skaita)

Žurnālu nosaukumi	Abonē	Šād tad nopērk	Lasa bibliotēkā	Lasa darbā	Nem no kaimiņiem	Nelasa
Mūsmājas	16,9	25,6	14,6	2,2	7,0	27,9
Santa	12,4	27,0	20,7	3,8	10,8	20,9
Sieviete	12,4	18,9	18,2	2,0	9,2	35,0
Mans lpašums	9,2	20,0	6,1	6,7	3,8	60,1
Zeltene	7,6	14,2	20,0	2,7	7,4	44,9
Sveiks un Vesels	4,5	10,3	14,4	6,3	3,6	52,0
Darzs un Drava	3,8	10,3	8,5	1,1	3,8	65,0
Lauku Dzīve	3,6	11,9	10,6	1,3	5,2	63,1
Medniekiem un Makšķerniekiem	3,6	3,6	2,9	0,7	2,2	76,9
Viesis	3,1	7,9	11,9	2,9	3,1	62,7
Mans Mazais	2,9	14,2	6,3	1,1	4,0	65,2
Karogs	2,0	2,7	6,1	0,9	1,1	76,8
Draugs	1,8	4,9	9,0	2,7	2,0	71,2
Skola un Ģimene	1,6	12,8	11,0	6,1	4,0	56,0
Rīgas Laiks	1,3	9,2	7,2	1,1	1,8	67,2
Burda Moden	1,3	10,3	13,9	2,7	7,9	60,0
Atpūta	0,9	7,2	2,9	0,2	1,8	77,5
Klubs	0,7	13,3	6,3	2,2	3,8	65,2
Dadzis	0,4	6,5	2,9	-	1,6	77,3
Gramatu Apskats	0,2	2,7	6,5	1,3	0,9	77,5
Amatnieks	-	2,0	0,2	0,2	0,2	86,5

8.tabula

Iedzīvotāju aktivitāte grāmatu iegādē atkarībā no daiļliteratūras žanra un tematikas (% no intervēto lasītāju skaita)

Daiļliteratūra	Galvenokārt	Reti	Nemaz	Neinteresē
Mīlestības romāni	43,0	27,9	26,1	3,0
Vēsturiskie romāni	25,2	36,5	31,3	7,0
Psihologiskie romāni	30,2	29,6	33,1	7,1
Detektīvi	37,0	26,2	28,3	8,5
Memuār-literatūra	10,1	23,2	47,9	18,8
Biogrāfiskie romāni	16,5	34,9	36,8	11,8
Dzeja	19,7	38,6	30,8	10,9

9.tabula

**Iedzīvotāju aktivitāte nozaru un citas literatūras iegādē
(% no intervēto lasītāju skaita)**

Nozaru un cita literatūra	Galvenokārt	Reti	Nemaz	Neinteresē
Kalendāri	50,5	30,1	15,4	4,0
Praktiskās rokasgrāmatas	42,1	30,5	24,6	2,8
Enciklopēdijas	37,8	32,1	27,2	2,9
Vārdnīcas	22,0	34,4	37,5	6,1
Dabaszinātnes, ģeogrāfija	18,6	28,2	44,4	8,8
Folklorā	18,3	30,6	42,1	9,0
Vēsture	17,2	28,9	45,0	8,9
Māksla	10,9	28,8	51,3	9,0
Filozofija	9,6	18,3	56,1	16,0
Relīģija, teoloģija	9,2	15,4	54,6	20,8
Tiesības, juridiskās zinātnes	8,7	20,9	53,3	17,1
Ekonomika, finanses	6,2	15,1	55,7	23,0

10.tabula

Pagastu iedzīvotāju attieksme pret bibliotēku (% no intervēto lasītāju skaita)

Nav bibliotēkas lasītājs	Ir bibliotēkas lasītājs	Apmeklētība		
		Vismaz reizi nedēļā	Apmēram reizi mēnesī	Dažreiz gadā
20,7	79,3	44,5	36,0	19,5

11.tabula

Iemesli, kas mudina lasītāju iegriezties bibliotēkā
 (% no intervēto bibliotēkas lasītāju skaita)

Iemesli	%	Vieta
Nepieciešama literatūra darbam, mācībām	49,9	1
Grāmatu iegādei nav līdzekļu	47,6	2
Nemu grāmatas atpūtai	39,4	3
Labprāt palasu jaunākās avīzes žurnālus	35,4	4
Esmu ilggaudejs bibliotēkas lasītājs	28,9	5
Lai aprunātos ar bibliotekāri par dažādiem jautājumiem	22,4	6
Te var pasēdēt siltumā	2,5	7
Citi iemesli	1,4	8

12.tabula

Aktivākie bibliotēkas apmeklētāji (bibliotekāru viedoklis)

Lasītāji	Skolnieki	Pensionāri	Mājsaimnieces	Bezdarbnieki
Vieta	1	2	3	4

12.tabulas turpinājums

Budžeta iestādēs strādājošie	Zemnieku saimniecībās strādājošie	Paju sabiedrībās strādājošie	Privātfirmās strādājošie
5	6	7	8

13.tabula

Bibliotēkas lasītāju interešu maiņa pēdējo piecu gadu laikā
 (% no intervēto bibliotekāru skaita)

Interese	Lielāka	Mazāka	Iepriekšēja
par periodiku	95,0	1,0	4,0
par literatūru savā profesijā	30,3	29,2	40,5
par enciklopēdiskiem izdevumiem	78,3	1,1	20,6
par izklaidejošo literatūru	75,3	-	24,7
aprunāties ar bibliotekāri par dzīvi	75,3	3,1	21,6
apmeklēt bibliotēku	88,8	2,0	9,2

14.tabula

Bibliotēkās pieprasītākā daijliteratūra
 (% no intervēto bibliotēkas lasītāju skaita)

Daijliteratūra	Galvenokārt	Reti	Nemaz	Neinteresē
Mīlestības romāni	45,4	23,8	26,0	4,8
Detektīvi	36,3	21,5	33,3	8,9
Vēsturiskie romāni	33,9	29,0	33,2	3,9
Psiholoģiskie romāni	32,5	21,8	40,3	5,4
Dzeja	28,6	29,9	32,0	9,5
Biogrāfiskie romāni	19,4	33,1	38,0	9,5
Memuārliteratūra	10,5	20,0	54,2	15,3

15.tabula

Daiļliteratūras pieprasījumi, kurus pēc lasītāju domām, bibliotēkām ir visgrūtāk apmierināt (% no intervēto bibliotēkas lasītāju skaita)

<i>Literatūra</i>	<i>%</i>	<i>Vieta</i>
Mūsdienu latviešu rakstnieku proza	17,0	1
Mūsdienu ārzemju rakstnieku romāni	15,6	2
Dažāda nozaru literatūra	13,3	3
Trimdā izdotie latviešu rakstnieku darbi	13,0	4
Pasaules klasika	11,6	5
Pirmskara latviešu rakstnieku proza	11,0	6
Mūsdienu latviešu rakstnieku dzeja	7,4	7
Pirmskara latviešu rakstnieku dzeja	5,1	8
Mūsdienu ārzemju rakstnieku dzeja	4,8	9
Viss apmierina	22,1	

16.tabula

Bibliotēkās pieprasītākā nozaru literatūra (% no intervēto bibliotēku lasītāju skaita)

<i>Nozaru un cita literatūra</i>	<i>Galvenokārt</i>	<i>Reti</i>	<i>Nemaz</i>	<i>Neinteresē</i>
Praktiskās rokasgrāmatas	38,1	28,8	30,8	2,3
Enciklopēdijas	38,1	27,9	29,6	4,4
Vārdnīcas	26,9	28,3	39,2	5,6
Dabaszinātnes, ģeogrāfija	24,4	25,4	43,2	7,0
Vēsture	22,8	31,9	39,7	5,6
Folklora	21,8	28,4	41,0	8,8
Kalendāri	19,9	17,1	56,6	6,4
Māksla	14,5	31,6	47,2	6,7
Tiesības, juridiskās zinātnes	12,8	17,8	54,1	15,3
Filozofija	11,5	18,7	56,8	13,0
Reliģija, teoloģija	6,6	16,0	58,8	18,6
Ekonomika, finanses	5,5	19,4	55,7	19,4

17.tabula

Lasītājiem visbiežāk atteiktā nozaru literatūra (bibliotekāru viedoklis)

Literatūra	Vieta
Tiesību, juridiskā	1
Ekonomikas, finansu	2
Enciklopēdijas	3
Vārdnīcas	4
Vēstures	5-6
Praktiskās rokasgrāmatas	5-6
Filozofijas	7
Dabaszinātņu	8
Reliģiskā, teoloģijas	9
Mākslas	10
Folklorā	11

18.tabula

Lasītājiem visbiežāk atteiktā daļlīteratūra (bibliotekāru viedoklis)

Literatūra	Vieta
Mūsdienu ārzemju rakstnieku romāni	1
Mūsdienu latviešu rakstnieku proza	2
Trimdā izdotie latviešu rakstnieku darbi	3
Pirmskara latviešu rakstnieku proza	4
Pasaules klasika	5
Mūsdienu ārzemju rakstnieku dzeja	6
Pirmskara latviešu rakstnieku dzeja	7-8
Mūsdienu latviešu rakstnieku dzeja	7-8

19.tabula

**Lasītāju aktivitāte gada garumā pasūtot literatūru no citām bibliotēkām
(% no intervēto bibliotēkas lasītāju skaita)**

Ir pasūtījuši	Nav bijusi vajadzība	Par tādu iespēju nav informēti
14,7	70,8	14,5

20.tabula

Iemesli, kas mudina lasītājus kontaktēties ar bibliotekāru
 (% no intervēto bibliotēkas lasītāju skaita)

Saskarsmes iemesli	%	Vieta
Saņem konsultācijas par interesējošām tēmām	42,2	1
Saista savstarpēja uzticēšanās daiļliteratūras izvēlē	30,0	2
Aprobežojas ar šauru lietišķu jautājumu kārtošanu	22,0	3
Saņem palīdzību dažādu pasākumu organizēšanā	17,0	4
Saņem informāciju par jaunāko darbam nepieciešamo literatūru	15,9	5
Saista draudzība, pārrunas par dzīvi	4,0	6

21.tabula

Apstākļi, kas lasītājus neapmierina pagastu bibliotēkās
 (% no intervēto bibliotēkas lasītāju skaita)

Neapmierina	%	Vieta
Jaunāko grāmatu fonds	35,7	1
Periodikas fonds	8,8	2
Bibliotēkas telpas	8,5	3
Kultūras pasākumu programmas trūkums	5,7	4
Apkure	5,4	5
Darba laiks	3,4	6 – 7
Bibliotekāres profesionalisms	3,4	6 – 7
Bibliotekāres attieksme pret lasītājiem	1,7	8
Bibliotēka ir tālu no dzīves vietas	1,1	9
Nav sava sprieduma	13,0	
Viss apmierina	34,3	

22.tabula

Lasītāju palīdzība bibliotēkām (% no bibliotēkas lasītāju skaita)

Līdz šim neko nav ziedojis bibliotēkai	Palīdz kā pašvaldības pārstāvis	Dāvinājis grāmatas, periodiku	Palīdzējis saimniecisko jautājumu kārtošanā (remontdarbi, malkas sagāde)	Ziedojis naudu grāmatu iegādei
72,0	12,6	11,7	4,9	2,0

23.tabula

Vai respondenti piekrīt viedoklim, ka bibliotēku uzturēšanai paredzēto naudu labāk novirzīt trūcīgo pabalstiem (% no intervēto lasītāju skaita)

Piekrītu pilnīgi		Piekrītu daļēji		Nepiekrītu	
Lasītāju viedoklis	Pašvaldību vadītāju viedoklis	Lasītāju viedoklis	Pašvaldību vadītāju viedoklis	Lasītāju viedoklis	Pašvaldību vadītāju viedoklis
1,8	-	10,6	-	87,7	100,0

24.tabula

Vai pagastā ir vajadzīgas vairākas pašvaldību finansētas tautas bibliotēkas (% no intervēto skaita)

Viedoklis	Jā	Nē	Grūti pateikt
Lasītāju	29,6	55,4	14,9
Pašvaldības vadītāju	58,3	41,7	-
Bibliotekāru	52,4	41,9	5,7

25.tabula

Pagasta un skolas bibliotēku apvienošanas lietderība (% no intervēto bibliotekāru skaita)

Jā	Nē	Grūti pateikt
17,2	69,5	13,3

26.tabula

Pašvaldību darbs (% no intervēto bibliotekāru skaita)

Vērtējums	Veicas ļoti labi	Var iztikt	Ir grūtības objektīvu apstākļu dēļ	Iet smagi pašu neizdarības dēļ	Grūti pateikt
%	9,5	39,0	32,4	6,7	12,4

27.tabula

Pagasta vadības attieksme pret bibliotēku (% no intervēto bibliotekāru skaita)

Ļoti pozitīva	Pozitīva	Vienaldzīga	Negatīva	Grūti pateikt
19,0	61,0	9,5	1,9	8,6

28.tabula

**Pašvaldības attieksme pret bibliotēku pēdējo gadu laikā
(% no intervēto bibliotekāru skaita)**

<i>Bibliotēku tagad vērtē krietni vien augstāk</i>	<i>Atsaucība tikpat liela kā iepriekš</i>	<i>Tāda pati vienaldzīga kā agrāk</i>	<i>Attieksme kļuvusi nevērīgāka</i>	<i>Grūti pateikt</i>
38,2	37,3	6,9	2,9	14,7

29.tabula

Pašvaldības un bibliotekāru saskarsme (% no intervēto bibliotekāru skaita)

<i>Aprobežojas tikai ar lietišķu saimniecisku jautājumu kārtošanu</i>	<i>Informē par jaunāko literatūru bibliotēkā</i>	<i>Palīdz rīkot kopīgus pasākumus</i>	<i>Sniedz konsultācijas par dažādiem pagasta valdi interesējošiem jautājumiem</i>	<i>Pēc savas iniciatīvas izraugās un piedāvā pašvaldības darbam nepieciešamo literatūru</i>
50,5	55,2	45,7	27,6	12,4

30.tabula

**Apstākļi, kas neapmierina un traucē pilnvērtīgu bibliotēku darbu
(% no intervēto bibliotekāru skaita)**

<i>Neapmierina</i>	<i>%</i>	<i>Vieta</i>
Līdzekļi grāmatu iegādei	72,4	1
Līdzekļi periodikas pasūtīšanai	44,8	2
Atalgojums	40,3	3
Dažādas tehnikas trūkums (telefons, kalkulators, atskaņotājs, televizors, kopētājs u.c.)	36,2	4
Fonda neatbilstība lasītāju pieprasījumam	31,4	5
Iespēja aizbraukt uz profesionāli izglītojošiem pasākumiem Rīgā, rajona centrā	21,0	6
Apkure	19,0	7
Bibliotēkas telpas	15,2	8
Pašvaldības neieinteresētība	8,6	9
Metodiskās palīdzības trūkums	6,7	10 – 11
Izglītības turpināšanas iespējas	6,7	10 – 11
Citi apstākļi	2,9	12

31.tabula

Bibliotekāri par savā darbā saņemto morālo atbalstu (% no intervēto skaita)

Atbalsta sniedzēji	Lasītāji	Rajona centrālā bibliotēka	Ģimenes locekļi	Pagasta pašvaldība	LNB Bibliotēku dienests
%	80,0	52,4	45,7	38,0	4,8
Vieta	1	2	3	4	5

32.tabula

Profesionālā palīdzība (% no intervēto bibliotekāru skaita)

Palīdzības sniedzēji	Ļoti bieži	Bieži	Reti	Nemaz	Nav vajadzības	Neatbild
Rajona centrālā bibliotēka	28,6	57,1	8,6	-	-	5,7
LNB Bibliotēku dienests	0,9	7,6	6,6	7,6	9,5	67,6
Kolēģi no citām bibliotēkām	10,5	21,0	31,4	0,9	3,8	32,4
Bibliotekārie izdevumi	23,8	36,2	5,7	-	-	34,3

33.tabula

Pārmaiņu laiks un garīgais līdzsvars. Kas palīdz to saglabāt.

Galvenokārt palīdz:	Lasītāju viedoklis%	Vieta	Bibliotekāru viedoklis%	Vieta
Ģimene	66,5	1	70,5	2
Darbs	58,2	2	80,0	1
Draugi	30,8	3	21,9	6
Grāmatas	30,3	4	64,8	3
Savs kaktiņš, savs zemes stūrītis	22,7	5	18,1	8
Mīlestība	20,7	6	16,2	10
Daba	20,4	7	39,0	4
TV pārraides	19,5	8	19,0	7
Ticība Dievam	18,0	9	22,8	5
Mūzika	17,7	10	17,1	9
Radio pārraides	13,5	11	11,4	11
Sports	9,4	12	1,9	13
Jaunrade	4,3	13	6,7	12

34.tabula

Ģimenes materiālā stāvokļa vērtējums (% no intervēto skaita)

Vērtējums	Lasītāji	Pašvaldību vadītāji	Bibliotekāri
Visa ir diezgan, var pat iekrāt	0,7	-	-
Dzīvot var, ja prot saimniekot	36,2	45,8	23,8
Bieži izjūt naudas grūtības	54,8	50,0	67,6
Atrodos bezdibeņa malā	4,5	-	4,8
Grūti pateikt	3,8	4,2	3,8

35.tabula

Pagastu apvienošanās lietderība (% no intervēto skaita)

Viedoklis	Jā	Nē	Grūti pateikt
Lasītāji	2,7	88,3	9,0
Pašvaldību vadītāji	8,3	79,2	12,5
Bibliotekāri	2,9	86,6	10,5

36.tabula

Atbildes uz jautājumu, vai intervētie ir optimisti attiecībā uz mūsu valsts nākotni (%)

Viedoklis	Jā	Nē	Grūti pateikt
Lasītāji	49,8	24,9	25,3
Pašvaldību vadītāji	75,0	12,5	12,5
Bibliotekāri	52,0	18,6	29,4

INTERVĒTO IEDZĪVOTĀJU SOCIĀLDEMOGRĀFISKAIS RAKSTUROJUMS

37.tabula

Dzimums un vecums (%).

Virieši	Sievietes	Līdz 16 gadiem	17 - 19	20 - 24
21,8	78,2	2,0	7,4	3,6
25 - 29	30 - 39	40 - 55	Vairāk kā 55 gadi	
7,9	32,6	29,0	17,5	

38.tabula

Izglītība (%).

Pamata vai nepabeigta vidējā izglītība	Vidējā izglītība	Nepabeigta augstākā izglītība	Augstākā izglītība	Vidējā speciālā izglītība
16,4	35,8	5,4	37,0	5,4

39.tabula

Nodarbošanās (%).

Skolnieki, studenti	Pensionāri	Valsts uzņēmumā, iestādē strādājošie	Privātās firmās strādājošie	Ir savs uzņēmums, individuālais darbs
9,7	11,2	59,5	7,0	2,2
Zemnieku saimniecībā strādājošie	Mājsaimnieces	Bezdarbnieki	Kooperatīvā, paju sabiedrībā strādājošie	
2,5	3,6	2,5	1,8	

INTERVĒTO BIBLIOTEKĀRU SOCIĀLDEMOGRĀFISKAIS RAKSTUROJUMS

40.tabula

Vecums (%)

20 - 24 gadi	25 - 29 gadi	30 - 39 gadi	40 - 55	Vairāk nekā 55 gadi
3,8	6,7	29,5	51,4	8,6

41.tabula

Izglītība (%)

Pamata, nepabeigta vidējā	Vidējā	Vidējā bibliotekārā	Nepabeigta augstākā	Augstākā nebibliotekārā	Augstākā bibliotekārā
-	45,7	35,2	4,8	10,5	3,8

42.tabula

Bibliotekārais darba stāžs (%)

Līdz 2 gadiem	3-5 gadi	6-10 gadi	11-20 gadi	Vairāk kā 20 gadi
4,8	12,4	19,0	30,5	33,3

0.84
OBLIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304045955

*Latvijas pagastu bibliotekāru kongresa
"Pagasta bibliotēka
20.gadsimta beigās"
materiāli*

Par izdevumu atbild Ingrīda Kalinka

Datorsalicēja Agnese Geslere

Korektore Ingrīda Kalinka

Parakstīts iespiešanai ..23.II.98..... Metiens 630

Pasūtījuma Nr ...II6.....

Latvijas Nacionālā Bibliotēka.
Rīgā, LV – 1423, K.Barona 14

HS 2

99-3
L 267